तिथिनिर्णय॰
१

ॐस्वस्तिश्रीगणेशायनमः
चैत्रेमासिजगद्ब्रह्मासमर्जप्र
थमे अहनिशीघ्रपूर्वेद्य वत्स
रतुवासिश्रोक्तः २ चैत्रस्य
द्वैवसेनाद्दौवत्सिराद्ये तथैव
नेभः तत्रपरयुताः अमावा
वीपुराणात् ग्रहनप्रयादाः
नेप्रयादानेसमारभेदिनपत्र
दिता अस्याःप्रदानात्पितर
शुक्लेन विशेषाद्दुर्गमीम्
गहेदेयंश्रीतामलकंजलःसु
ममसकलमनोरथाः स्थानेः
अमृतक तृतीयायांगौरीमी
यतोहेवीभांकरेणासमन्वि

[illegible]

वाजसनेयी संहिता

तिथि निर्णय

पृ० - 54

तचोदयिकीतिथीर्ग्राह्या
त्योक्तेः हिनद्वयेपितद्या
द्यावृद्धेरिमितोविंदाशौवे
केलाभोगोनित्यः वत्सर
क्तेः अस्यामेवनवरात्रा
तृतीयायांगुणान्वितेतिदे
स्वरः पुत्रैहिविप्रकपि
ग्रामान्याभूतेभ्यः प्रतिपा
मिति तथा प्रयांदानम
हतानननः ब्राह्मणास्य
अस्यप्रदानात्सकलाः
तीहनशंसयइति चै
नेदेवीपुराणे तृतीयायां
कर्पूरमागणवकास्मुगंधकैः सुगंधधूपदीपैश्चचंदनेनविशेषतः

राम॰
१

आंदोलनेचैत्रतृतीयायांशिवोमातुष्टयेस्यदिति इयंपराग्राह्या मुहूर्तमात्रसत्वेपिदिने गौरीव्रतेपरेतिमाधवोक्तेः ॥
अत्रैवसौभाग्यशयनव्रतमुक्तं मात्स्ये वसंतमासमासाद्यतृतीयायांजनप्रिये सौभाग्यायसदास्त्रीभिःकार्यापुत्रसु
खेप्सुभिरिति इयंमन्वादिः अक्षयपत्तुस्थिततत्वाच्चौर्वान्हिकीग्राह्या एवंकृतेतुसदाग्रहणेशुक्लामनुयुगादयः
च १ दैवेकर्मणिपित्र्येचकृष्णेचैवापरान्हिकेति गालवचनादितिहेमाद्रिः कालादर्शेतु पित्र्येःपरान्हिकावमु
क्तं अत्रश्राद्धमुक्तं मात्स्ये कर्तव्यंश्राद्धंविधानेनमन्वादिषुयुगादिषु हायनानिद्विसाहस्रंपितॄणांतृप्तिदंभवेत् ॥
अधिमासेपीदंकार्यंमन्वादिकंतैर्थिकंचकुर्यान्मासमासद्वयेपिचेत्स्मरति चंद्रिकोक्तेः अत्रपिण्डदानंनास्ति विषुवा
यनसंक्रांतिमन्वादिषुयुगादिषु विहायपिंडनिर्वापसर्वंश्राद्धंसमाचरेदिति कालादर्शोक्तेः प्रकरणेप्यपिक्षिप्तमुक्त
स्व विधानेतंभुवःशांतिमंत्रेचशतवारंजलेजपेत् मन्वादयोयदाशून्याःकृतेनैव वायादीति सर्वथाप्यसमर्थश्चे
द्धान्यपि नित्यानितेषामयंसंग्रहः अमाव १२ मनु १४ युगक्रांत्या १६ धृति १३ पात १३ महालया १६ ॥
अन्वष्टकाश्चपूर्वेद्युः १२ षण्णवत्युक्तश्राद्धकेति अत्रैव तृतीयायामन्याजयन्ती चैत्रशुक्लपंचमीत्यपरे ॥
आषाढशुक्लैकादशीत्यन्ये इयंचतदुपासकानांनित्या अन्येषांतुकाम्या चैत्रशुक्लपंचमीकल्पादिः अत्र
स्नानदानादिमहाफलम् चैत्रशुक्लाष्टम्यांभवान्याउत्पत्तिः तत्रयुग्मवाक्यात्पूर्वाग्राह्या अत्रभवानीयात्रोक्ता ॥
रा

तिथिनिर्णय
२

काशीखंडे भवानीयस्तु पश्येत शुक्लाष्टम्यां मधौ नरः न जातु शोकं लभते सदानंदमयो भवेदिति।
अत्रैवाशोककलिकाप्राशनमुक्तम् हेमाद्रौ लैंगे अशोककलिकाश्चाष्टौ ये पिबंति पुनर्वसौ चैत्र
मासि सिताष्टम्यां न ते शोकमवाप्नुयुः प्राशनमंत्रः त्वामशोकवराभीष्ट मधुमाससमुद्भव पिबा
मि शोकसंतप्तो मामशोकं सदा कुर्विति मत्स्यचंद्रोदयेपि विष्णुः पुनर्वसुबुधोपेता चैत्रमासे सि
ताष्टमी प्रातस्तु विधिवत्स्नात्वा वाजपेयफलं लभेदिति चैत्रशुक्लनवमी रामनवमी सा च मध्या
ह्नव्यापिनी ग्राह्या अगस्त्यसंहितायां चैत्रशुद्धे तु नवमी पुनर्वसुयुता यदि सैव मध्याह्नयोगेन
महापुण्यतमा भवेदिति तथा चैत्रमासे नवम्यां तु जातो रामः स्वयं हरिः पुनर्वस्वृक्षसंयुक्ता सा तिथिः स
र्वकामदा केवलापि सदोपोष्या नवमी शब्दसंग्रहादिति दिनद्वये मध्याह्नव्याप्तौ तदभावे वा पुन
र्वसुयुतामपि पूर्वां त्यक्त्वा परैव ग्राह्या तदुक्तं तत्रैव नवमी चाष्टमीविद्धा त्याज्या विष्णुपरायणैरि
ति वस्तो यदा प्रातस्त्रिमुहूर्ता नवमी दशमी च तस्मिन्नेव दिने समाप्यते तदा स्मार्तानामुत्तरदिव रामनवमी
सएकादशीनिमित्तोपवासेन नवमीव्रतांगपारणालोपो मा भूदिति तत्र स्मार्तैरष्टमीविद्धैव ग्राह्या २

वेधवेत्तु वर्जेत्तिस्त्वनमितिबोध्यम् इदं च व्रतं नित्यकाम्यं उपोषणे जागरणे पितृननुदिश्य तर्पणं तस्मिन्न्
दिने नु कर्तव्यं व्रतस्य शास्ति मनीषिभिः यस्तु रामनवम्यां तु भुंक्ते मोहाद्विमूढधीः कुम्भीपाकेषु घोरेषु पच्यते नात्र सं
शयः इत्यगस्त्यसंहितोक्तेः अत्र मध्याह्ने पूजा रात्रौ जागरणं तथा परेद्युः प्रातः पायसहोमे श्रीरामप्रतिमादिके
होमादेर्बोध्यं इयं च मलमासे न कार्या कृतमप्युक्तसंस्थान्नोपवासः फलतो भवेत् न कुर्यान्मलमासे तु महा
दानं व्रतानि चेति माधवीयसंग्रहवचनात् अर्घ्यमंत्रस्तु दशाननवधार्थाय धर्मसंस्थापनाय च राक्ष
सानां विनाशाय दैत्यानां निधनाय च परित्राणाय साधूनां जातो रामः स्वयं हरिः गृहाणार्घ्यं मया दत्तं भ्रातृभिः स
सहितोऽनघेति प्रतिमादानमंत्रस्तु इमां स्वर्णमयीं रामप्रतिमां समलंकृतां चित्रवस्त्रयुगच्छन्नां रामोऽहं ॥
राघवाय ते श्रीरामप्रीतये दास्ये तुष्टो भवतु राघव। इति दत्त्वा विधानेन दद्याद्दक्षिणां भुवे ब्रह्महत्यादि
पापेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः इति चैत्रशुक्लैकादश्यां दोलोत्सव उक्तो मासे चैत्रमासस्य शुक्लायामेका
दश्यां तु वैष्णवैः आंदोलनीयो देवेशः सलक्ष्मीको महोत्सवैरिति चैत्रस्य शुक्लद्वादश्यां जायते दमनोत्स
वः द्वादश्यां चैत्रमासस्य शुक्लायां दमनोत्सवः बौधायनादिभिः प्रोक्तः कर्तव्यः प्रतिवत्सरमिति रामार्च प
नचंद्रिकोक्तेः ऊर्जे व्रतं मधौ दोला श्रावणे तंतुपूजनं चैत्रे च दमनारोपमकुर्वाणो व्रजत्यधः इति तत्रैव
प्रतिपाद्यवचनाच्च इदं शुक्रास्तादावपि कार्यं उपाकर्मोत्सर्जनं च पवित्रं दमनार्पणं ईशानस्य बलिं

३

ति॰ नि॰
३

विष्णोः शयनं परिवर्तनं कुर्याद्भुक्तग्रहोरस्ते ग्राह्ये यीतिविनिश्चयः इति भविष्यार्णवे दृशज्ञार्णवचनात्
चैत्रशुक्लत्रयोदश्यामनंगव्रतमुक्तं तत्र मासपूर्वापरा ह्यात्रयोदशी तिथिः स्मृता इति दीपिकोक्तेः चैत्रशुक्लचतु
र्दशी पूर्वा ग्राह्या निशिभ्रमणं तिथ्वन्ता निशाः ऋक्षयः फलं भवेदुत: कृतं तत्र चतुर्दश्यां सत्यां तं गजनं भवेत् इति
वं अग्न्यवैतान् मधोः श्रावणमासस्य शुक्ला या च चतुर्दशी सा रात्रिव्यापिनी ग्राह्या नान्या शुक्लाकदाचनेति
ला हेमाद्रौ बोधायनोक्तेश्च चैत्री पौर्णमासी चैत्रान्यनिर्णयान्यत्र एव अत्रांशो निर्णयोमत्ते विष्णुपर्येष्वपि 'व
चैत्री चित्रायुता चेत्स्यात्तस्यां चित्रवस्त्रदानेन सौभाग्यमाप्नोति तथा ब्राह्मे मन्वादौ कर्णेरीवापि वारे यौते
पु चैत्रिका तत्राश्वमेधजं पुण्यं स्नानस्नानादिभिर्भवेत् वायवीये संवत्सरक्रमाच्चाचाथाः माफल्पायावि
लाभुरान् दमनेनार्चयेच्चैत्र्यां विशेषवासदापिधं उत्पन्नमद्यादिरपि चैत्रकृष्णत्रयोदश्यां महावारुणी
संज्ञके कैयोगः तदुक्तं वाचस्पतिनिबंधे शनिवारसमायुक्ता सामहावारुणीस्मृता गंगायां यदि लभ्येत को
टिसूर्यग्रहादिका शुभयोगसमायुक्ता शनौ शतभिषा यदि महामहेति विख्याता त्रिकोटिकुलमुद्धरेत्
चैत्रासिते वारुणऋक्षयुक्ता त्रयोदशी सूर्यसुतस्य वारे योगे शुभे सा महती महत्याः गंगाजलेऽर्कग्रहको
टितुल्येति । त्रिस्थलीसेतौ तु ब्रह्मांडपुराणेपि वारुणेन समायुक्ता मधौ कृष्णत्रयोदशी गंगायां लभ्य
ते कोटिसूर्यग्रहणासमो भवेदिति कल्पतरौ ब्राह्मे मधौ कृष्णत्रयोदश्यां शनौ शतभिषा युते वारु राम
३

गीतिमाहात्म्यानामुभेनु मह तिस्रस्तेति चैत्रस्य कृष्णचतुर्दश्यां तु विशेषतः स्मर्यते पृथ्वीचंद्रोदये पुलस्त्यः चैत्रकृ-
ष्णचतुर्दश्यां यः स्नायाच्छिवसन्निधौ न प्रेततामवाप्नोति गंगायां तु विशेषतः इति अत्र पृथ्वीगयायां स्कंदपुराणे स्थलाम।
चैत्रस्य कृष्णपक्षे तु चतुर्दश्यां द्विजोत्तमाः स्नानात् रुद्रकरे तीर्थे परमं पदमवाप्नुयादिति भारते इति चैत्र पृथ्वीचंद्रो-
दये पाद्मे तीर्थे वानुदिने स्नाने तिलैस्तु पितृतर्पणं दानं धर्मं घटादीनां मधुसूदनपूजनं माधवमासि कुर्वीत मधु-
सूदनतुष्टिदं अथ वैशाखस्नानम् तत्र पृथ्वीचंद्रोदय विष्णुस्मृति पाद्मयोः तुलामकरमेषेषु प्रातःस्नानं विधी-
यते हविष्यं ब्रह्मचर्यं च महापातकनाशनं मितिसारमास ऊर्जः अन्यदपि पद्मपुराणे तत्रैव पाद्मे। ५४
मधुमासस्य शुक्लायामेकादश्यामुपोषितः पंचदश्यां च भावीर मेषसंक्रमणेपि वा वैशाखस्नाननियमं ब्राह्मणाना-
मनुज्ञया मधुसूदनमभ्यर्च्य कुर्यात्संकल्पपूर्वकं तत्र मंत्रः वैशाखं सकलं मासे मेषसंक्रमणे रवेः प्रातःस्नानि-
यमः स्नास्ये प्रीयतां मधुसूदनः मधुहंतुः प्रसादेन ब्राह्मणानामनुग्रहात् निर्विघ्नमस्तु मे पुण्यं वैशाखे
स्नानमन्वहं माधवे मेषगे भानौ मुरारे मधुसूदनः प्रातःस्नानेन मे नाथ फलदो भव पापहन् डाँ
तीर्थनामापरिज्ञाने तु तत्रैव स्मर्यते यदा न ज्ञायते नाम तस्य तीर्थस्य भो द्विजाः तत्रत्वुच्चारणीयं
ये विष्णुतीर्थमिदं त्विति तत्र पाद्मे त्रयोदश्यां चतुर्दश्यां वैशाखे शुक्लपक्षे दिनत्रयं अपि स्नानं विधानेन।

ति॰नि॰ गीवापुरुषोपिवा प्रातःस्नानःसनियतःसर्वपापैःप्रमुच्यतइति यदातुवैशाखेमलमासोभवति तदाकाम्यानां
५ समाप्तिनिषेधान्मासद्वयेस्नानंनियमाश्चकर्तव्याः मासोपवासचांद्रायणादितुमलमासएवसमापयेत् तदुक्तं
दीपिकायां नियतुत्रिंशद्दिनत्वाच्छुभेमास्यारंभसमापयेत् मलिनेमासोपवासमिति वैशाख्यांविधिवत्स्ना
त्वाभोजयेत्ब्राह्मणान्दश तथारेसर्वपापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः वैशाखशुक्लतृतीया अक्षयतृतीया सा
चपूर्वाह्णव्यापिनीग्राह्या दिनद्वयेतद्व्याप्तौतुपरैवेति निर्णयामृतादयस्थितम् इयंयुगादिरपि भारते ॥
यामन्वाद्यायुगाद्याश्चतिथयःस्नानमानवः स्नात्वाहुत्वाजप्त्वाचदत्त्वानंतफलंलभेदिति श्राद्धेपिपूर्वा
ह्णव्यापिनीग्राह्या पूर्वाह्णेतुसदाकार्याःशुक्लामनुयुगादयः दैवेकर्मणिपित्र्येचकृष्णेचैवापराह्णिके॥ रा
इतिनारदोक्तेः यद्दिवोदासोपि योगाभिजलः वैशाखस्यतृतीयांयःपूर्वविद्धांकरोतिवै हव्यंदेवानगृह्णंति
कव्यंचपितरस्तथेति स्मृत्यर्थसारगोविंदार्णवादिष्वप्येवं तेनेयंपूर्वाह्णव्यापिन्येव दिनद्वयेतद्या
प्तौपिपरा इमामुपक्रम्य गौरीविनायकोपेताब्राह्मणकोटिप्रदासदेति नारदोक्तेः उपवासेतुपूर्वास
वेकृतिर्व्यतीपातोयुगमन्वादयस्तथा सन्मुखाउपवासेस्युर्दानादावेतिमाःस्मृताः इत्यनेनभद्रोदा
हृतवचनात् यत्तुनिर्णयामृतकृत्तोक्तं आमाश्राद्धमापराह्णिकमुक्तमेषमन्वंतरादीनांविनिर्णयः ॥ ५

इति कालादर्शोक्तेर्मन्वादयस्तु शुक्लपक्षे पराह्णव्यापिन्यो ग्राह्याः इत्युक्तेः स्मृतिचन्द्रिकायां विष्णुधर्मादिविषयक
मिति तन्मन्वादिग्रन्थमिलाक्षरवचनविरुद्धं कालादर्शोक्तिरकल्पतरुयुगादिविषयेति अत्र विशे
षो हेमाद्रौ भविष्ये वैशाखस्य च या शुक्ला तृतीया नवमी च या गङ्गातोयेन नरः स्नात्वा मुच्यते सर्वकिल्बिषैः
तस्यां कार्यो यवैर्होमो यवैर्विष्णुं समर्चयेत् यवान्दद्याद्द्विजातिभ्यः प्रयतः प्राशयेद्यवानिति अत्र
दानविशेषेऽत्रैव भविष्ये उमोत्तरीयकम् उदकुम्भान्सकनकान्सान्नान्सर्वरसैः सह यवगोधूमचणा
ए॰ कान्सक्तुदध्योदनं तथा ऐक्षवं क्षीरविकारं संभवानिः प्रदातव्यमिति देवीपुराणे तृतीयां तु वैशा
खे रोहिण्यक्षयुतां उदकुम्भदानात्पुण्यं पितृभ्यो विद्यमहाः गन्धोदकतिलैर्मिश्रं सान्नं कुम्भ
फलान्वितं पितृभ्यः संप्रदास्यामि अक्षय्यमुपतिष्ठतु इति इह च प्राक्तदिने सहिता मिश्रा चन्द्रा
ग॰ दिभोजनं शयादिप्रसंगे विधाने रात्रौ भुक्ते नरो वृत्ते मन्वादिषु युगादिषु श्राद्धकृद्भिस्तथा ग्रावणे
दृष्टां नयानकमिति अपराह्णे यमः कृतोपवासाः सालिसंयेयुगादिदिनेषु तु हासं तानि
सहितं तेषां लोकाः महोदयाः इति वैशाखेऽमावास्यासतितं तत्रैव युगादिः कार्या दर्शादर
मुनीन्द्रकक्षेश्चनुर्द्दे युगादिषु इति हेमाद्रौ सर्व्वसंगव तमान महोदकुम्भमन्वादिमहालय
युगादिरिति कालादर्शोक्तनामलसंक्रान्तेष्वेषु पक्षिगतानाद्य महोदये नेहमप्यात्रयो दर्शाः

लं५

विवक्षितेति माधवः स्मृतिचंद्रिकायां तु मासद्वयेपि कर्तव्यमित्युक्तं यौगादिकं मासिकं च श्रा
द्धं चापरपक्षिकं मन्वादिकं तीर्थिकं च कुर्यान्मासद्वयेपि चेति अपरपक्षः कृष्णपक्षः ननु श्रा
द्धालभः नस्यानवतिषेधात् मदनरत्ने मरीचिः प्रतिमासं मृताहे च आद्यं यत्प्रतिवत्सरं
मन्वादौ च युगादौ च तन्मासो कर्मयोरपीति प्रतिवत्सरं क्षिप्रमासो कल्पादिस्त्वाहमिति
नैव व्याख्यातं अत्र समुद्रस्नाने महाफलं तदुक्तं पृथ्वीचंद्रोदये सौरपुराणे युगादौ तु नरः स्ना
त्वा विधिवल्लवणोदधौ गोसहस्रप्रदानस्य कुरुक्षेत्रे फलं हियत् तत्फलं लभते मर्त्यो भूमि
दानस्य च फलमिति ग्रंथे निर्णयः सर्वयुगादिषु प्रोक्तद्रव्यैः इयमेव तृतीया परशुरामजयंती सा च
प्रदोषव्यापिनी ग्राह्या तदुक्तं भार्गवार्चनदीपिकायां स्कंदभविष्ययोः वैशाखस्य सिते पक्षे तृती
यायां पुनर्वसौ निशायाः प्रथमे यामे रामाख्यः समये हरिः रेणुकायास्तु योगर्भादवतीर्णो
स्वयमिति दिनद्वयेन व्याप्तावेकत्र तत्समव्याप्तौ च परा अन्यथा पूर्वैव वैशाखशुक्लसप्तम्यां तदुक्तं तत्रैव भवि
गंगोत्पत्तिः तदुक्तं पृथ्वीचंद्रोदये ब्राह्मे वैशाखशुक्लसप्तम्यां जह्नुना जाह्नवी पुरा क्रोधात् व्य शुक्लातृती
पीता पुनस्त्यक्ता कर्णरंध्रात्तु दक्षिणात् दिनद्वये तद्व्याप्तावेकदेशव्याप्तौ वा पूर्वा पुनर्वसु यावैशाखेश्राद्ध
कार्या वैशाखशुक्लद्वादश्यां योगविशेषो हेमाद्रौ पंचाननस्थो गुरुरुच्चमित्रो भौमेयेरपि पोष्यादिनद्वये
निशायाम
यां पूर्वयामे चेदुत्तरान्यत्र पूर्वकेति ऋ॰ ८ ५

स्नाद्यदितिशुक्लपक्षे पाशाविधानाकरमेरायुक्तानि तिथिर्व्यतीपातरवीहयोगः अस्मिंस्तु गोभूमिहिरण्यवस्त्रदानेन सर्वे पापि...
शापं सुरत्वमिंद्रत्वमनामयत्वं मर्त्याधिपत्यं लभते मनुष्य इति पंचाननः सिंहः पाशाभिधाना तिथिर्हि दृष्टा करमेद्वयं...
वैशाखस्य शुक्लचतुर्दशी नृसिंहचतुर्दशी सा प्रदोषव्यापिनी ग्राह्या तदुक्तं हेमाद्रौ नृसिंहपुराणे वैशाखशुक्लपक्षे तु च
तुर्दश्यां निशामुखे तज्जन्मसंभवं पुण्यं च तत्पापप्रणाशनं वर्षे वर्षे तु कर्तव्यं मम संतुष्टिकारणमिति दिनद्वयेपि त
द्व्याप्तौ च परा विषमव्याप्तौ त्वधिकव्याप्तिमति दिनद्वये व्याप्तौ पूर्वेद्युः पूर्वदिने गौणकालव्याप्तेः तस्मात् परेद्युरेव तत्
द्व्याप्त्यभावात् अस्यां च संकल्परूपव्रतोपक्रमो मध्याह्न एव कर्तव्यः ततो मध्याह्नवेलायां नद्यादौ विमले जले स्नानपू
ल१ र्वकम् परिधाय ततो वासो व्रतकर्म समारभेत् इति तत्रैवोक्तेः अस्याश्च योगविशेषेण प्राशस्त्यं तत्रैव स्मर्यते स्वातीनक्ष
त्रयोगे च शनिवारे महद्व्रतं सिद्धियोगस्य संयोगे वणिजे करणे तथा पुंसां सौभाग्ययोगेन लभ्यते दैवयोगतः तथा
एभिर्योगैर्विनाप्यस्मिन्नह्नि पापं नाशनं तथा सर्वेषामेव वर्णानामधिकारोऽस्ति मद्व्रते तथा चिंतायमह्निनं यस्तु लंघ
येत्पापकृन्नरः स याति नरकं घोरं यावच्चंद्रदिवाकरौ अतएवेदं नित्यकाम्यमित्याहुः वैशाखशुक्लपौर्णमास्यां विशेषः स्क
न्दे भविष्ये वैशाखी कार्तिकी माघी तिथयोऽतीव पूजिताः स्नानदानविहीनास्ता न नेयाः पांडुनंदनेति इति वैशाखः
ज्येष्ठशुक्लतृतीयायां रंभाव्रतं तदुक्तं माधवीये भविष्ये भद्रे कुरुष्व यत्नेन रंभाव्रतमनुत्तमम् ज्येष्ठशुक्लतृतीया
यां स्नाना नियमतत्परेति सा पूर्वविद्धा ग्राह्या हरजपानस्वारंभासावित्रीव्रतेनकी कृष्णायां मी च भूताच कर्तव्यास्त
मुख्यातिथिदिनिस्कंदोक्तेः ज्येष्ठशुक्लादशमी दशहरा तदुक्तं हेमाद्रौ ब्राह्मे ज्येष्ठमासि सिते पक्षे दशमी हस्तसंयुता

श्री

नि॰ सि॰

६

हरते दश पापानि तस्माद्दशहरा स्मृतेति वाराहे दशमी शुक्लपक्षे तु ज्येष्ठमासे कुजेऽहनि अवतीर्णा यतः स्वर्गाद्
हस्तर्क्षे च सरिद्वरा हरते दश पापानि तस्माद्दशहरा स्मृतेति स्कांदे तु दश योगा उक्ताः यथा ज्येष्ठमासि सिते पक्षे द-
शम्यां बुधहस्तयोः गरानंदे व्यतीपाते कन्याचंद्रे वृषे रवौ दशयोगे नरः स्नात्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते इति इह बुधभौ-
मयोर्विकल्पः इयं च यत्र योगबाहुल्यं सा ग्राह्या योगाधिक्ये फलाधिक्यात् ज्येष्ठे मलमासे सत्यपि नेयं दशहरा
कार्या किंतु शुद्धे दशहरा तेनोत्कर्ष इत्युक्तं स्कांदे यां कांचित्सरितं प्राप्य दद्याद्दर्भतिलोदकं मुच्यते दशभिः
पापैः स महापातकैरपीति अत्र विशेषः काशीखंडे स्मर्यते ज्येष्ठमासि सिते पक्षे प्राप्य प्रतिपदं तिथौ दशा-
श्वमेधिके स्नात्वा मुच्यते सर्वपातकैः एवं सर्वासु तिथिषु क्रमस्नायी नरोत्तमः आशुक्लपक्षदशमी प्रतिजन्मा-
घमुत्सृजेत् तथा लिंगे दशाश्वमेधे दशहरा दशहरा यनियो दशजन्मार्जितैः पापैः मुच्यते नात्र संशयः ज्येष्ठशु-
क्लैकादशी निर्जला तत्र निर्जलमुपोष्य विप्रेभ्यो जलकुंभान्दद्यात् इति निर्णयामृते उक्तं ज्येष्ठे पौर्णमास्यां
सावित्रीव्रतं तदुक्तं स्कांदे भविष्ये च ज्येष्ठमासि सिते पक्षे द्वादश्यां रजनीमुखे इत्युपक्रम्य व्रतं त्रि-
रात्रमुद्दिश्य दिवा रात्रौ स्थिरा भवेत् इत्युक्त्वांते उपसंहृतं ज्येष्ठमासि सिते पक्षे पूर्णिमायां तथा व्रतं चीर्णं पुरा म-
हाभक्त्या कथितं तेपि मयानघेति दाक्षिणात्याश्चैतदेवाचरंति पाश्चात्यास्तु अमावास्यायामाचरंति त-
त्रोक्तं निर्णयामृते भविष्ये अमायां च तथा ज्येष्ठे वटमूले महासती त्रिरात्रोपोषिता नारी विधिनानेन पूज-
येत् अशक्तौ तु त्रयोदश्यां नक्तं कुर्याज्जितेंद्रियः अयाचितं चतुर्दश्याममायां समुपोषणमिति हेमाद्र्या-
दिभिस्तु भाद्रपदपूर्णिमायामिदमुक्तं तत्तु नेदानीमाचरंति अत्र पूर्णिमामावास्ये पूर्वविद्धे ग्राह्ये भूत- राम॰

६

विद्धानकर्त्तव्यामसावास्याच पूर्णिमा वर्जयित्वामुनिश्रेष्ठ सावित्रीव्रतमुत्तमम् इतिब्रह्मवैवर्त्तात् यदात्वष्टादशघटि
काचतुर्दशीतदापरैव सर्वविद्धैवसावित्रीव्रतेपंचदशीतिथिः नाड्योऽष्टादशभूतस्यासुश्चेत्तत्रपरे हनि इतिमाधवो
क्तेः अत्रपूर्णिमानिरोधेनैवयथाप्रतिपत्तिसंपत्तिर्भवति तथात्रयोदश्यादिग्राह्यं तस्याप्राधान्यात् एवममाय
मपि अस्यामिवपूर्णिमास्याविशेषः स्मर्यते आदित्यपुराणे ज्येष्ठेमासितिलान्दद्यात् पौर्णमास्यांविशेष
तः अश्वमेधस्ययत्पुण्यंतत्प्राप्नोतिनसंशयः गत्यविष्णुः ज्यैष्ठीज्येष्ठायुताचेत्स्यात्कुंभोपानत्प्रदानेननरो १ग४
नराधिपसमाप्नोति इयंमन्वादिरपि सापौर्वाह्णिकीग्राह्येत्युक्तं तथाऽपरार्केवामनपुराणे उदकुंभोंबुदानं
नतालवृंतंसुचंदनं त्रिविक्रमस्यप्रीत्यर्थंदातव्यंज्येष्ठमासितु इतिज्येष्ठः आषाढशुक्लेमासीचम
न्वादिः पूर्वाह्णव्यापिनीत्युक्तं आषाढशुक्लद्वादश्यामनुराधायोगवाह्निनायांपारणंकुर्य्यात् तथाऽवहेमाद्रौ
भविष्ये आभाकासितपक्षेषुमैत्रश्रवणरेवति संगमेनद्विभोक्तव्यंद्वादश्यांहौंशीहरेर्दिनि आषाढभाद्रका द४
र्त्तिकशुक्लद्वादशीषु अनुराधाश्रवणरेवतीयोगपारणंनकुर्य्यादित्यर्थः अत्रविशेषोविष्णुधर्मे मै
त्रायपादेस्वपितिहरिविष्णुःपौष्णांत्यपादेप्रतिबोधमेति श्रुतेश्चमध्येपरिवर्त्तमेतिमघ्रिप्रबोधपरिवर्त्त
नमेवमेववर्ज्ये आषाढशुक्लएवएकादश्यांद्वादश्यांवाविष्णुशयनोत्सवः कर्त्तव्यः उक्तंहेमाद्रौब्राह्मे॥
एकादश्यांतुशुक्लायामाषाढेभगवान्हरिः भुजंगशयनेशेतेक्षीरार्णवजलेसदेति हेमाद्रौभविष्ये
द्वादश्यांशुक्लपक्षेचमस्यापावर्तनोत्सवः तत्रैववाराहे द्वादश्यांसंधिसमयेनक्षत्राणामसंभवे आभाका
सितपक्षेषु शयनावर्तनादिकमिति अत्रद्वादश्यांइतिपारणाहमात्रंविवक्षितं पारणाहेपूर्वरात्रेघंटादौ

ॐ

ति॰ नि॰ ७ न्वादयन्मुकुंदमुत्कृइति वर्षचर्यचंद्रिकोक्तेः निशि स्वापो दिवोत्थानं संध्यायां परिवर्तनं पादयोगोपदानस्य
द्वेषेणापि नदा भवेत् द्वादश्यामृक्षसंयोगे पादयोगेन कारणमिति वाराहात् इदं च मलमासेन कार्यां
ईशानस्य बलिर्विष्णोः शयनं परिवर्तनम् इति कालादर्शे निषेधात् अत्र चातुर्मास्यव्रतारंभो कोभारते
आषाढे तु सिते पक्षे एकादश्यामुपोषितः चातुर्मास्यव्रतं कुर्याद्यत्किंचिन्नियतो नरः इति अस्य नित्यत्वं
तन्नैव [illegible] वार्षिकांश्चतुरो मासान्वाहयेत्केनचिन्नरः व्रतेन नो चेदाप्नोति किल्बिषं वत्सरोद्भवम्
असंभवे तुलार्के तु कर्तव्यं तत्प्रयत्नतः इति अस्यारंभस्य शुक्रास्तादावपि कार्यः नरोशक्तं नैमोपे
पे च शुक्रगुर्वोर्नष्टत्वे खंडत्वे चिंतयेदादे चातुर्मास्यविधौ नरः इति वृद्धगार्ग्योक्तेः इदं च द्वि
तीयाद्यारंभविषयं तथा अशौचमध्ये द्वितीयाद्यारंभो भवत्येव अशुचिर्वाशुचिर्वापि यदि स्त्री
यदि वा पुमान् व्रतमेतन्नरः कृत्वा मुच्यते सर्वपातकैरिति भार्गवार्चनदीपिकायां स्कांदोक्तेः प्रा
रंभस्तु तत्कालस्याद्यंतारंभे तु सूतकमिति विष्णुवचनाच्च एतत् असंक्रांतेन यामासं दैवपित्र्यकर्मणि च
मलमासमध्ये च वर्तयेन्मतिमान्नरः इति हेमाद्रौ चातुर्मास्यव्रतप्रकरणे भविष्यवचनं तत्प्रथमा
वर्ष रंभविषयं न च प्रति चातुर्मास्यव्रतप्रयोगाणां भिन्नतया अशौचादिज्ञाने द्वितीयप्रयोगोपि कर्तव्यः स्या[illegible]
त्ति वाच्यम् प्रतिवर्षं च यः कुर्याद्देवं वै शंस्मरन्हरिं देहांते तु प्रदीप्तेन विमानेनार्कवर्चसा मोदते
विष्णुलोके सौ यावदाभूतसंप्लवमिति हेमाद्रौ भविष्यवचनेन प्रयोगैक्यावगतेः व्रतग्रहणप्रकारस्तु गा॰

हे[illegible]द्दे भविष्ये एवं तां प्रतिमां विप्रो घृतपिन्याकमयं नरः प्रभासेनाग्रतो विप्रो कृतांजलिपुटस्तथा चतु
रो वार्षिकान्मासान्देवस्योत्थापनावधि इमं करिष्ये नियमं निर्विघ्नं कुरु मेऽच्युतः इदं व्रतं मया देव गृही
तं पुरतस्तव निर्विघ्नां सिद्धिमायातु प्रसादात्तव केशव गृहीतेस्मिन्व्रते देव पंचत्वं यदि मे भवेत् तदु
भवतु संपूर्णं त्वत्प्रसादाज्जनार्दन भविष्ये श्रावणे वर्जयेच्छाकं दधि भाद्रपदे तथा दुग्धमाश्वयु
जे मासि कार्तिके द्विदलं त्यजेत् स्कांदे माषमुद्गमसूराश्च चणकाश्च कुलत्थकः निष्पावा राजमा
षाश्चाढका द्विदलं स्मृतमिति स्कांदे चातुर्मास्ये च वर्जयेत् नित्यान्येतानि विप्रेंद्र वृन्ताकं बृहतीमुनी
[illegible]कारः तथा विष्णुरहस्ये धात्रीफलं इति त्रिरात्रं त्यजेत् जीर्णं धात्रीफलं त्याज्यं कथं विकाय
शोधनमिति स्कांदे वार्षिकांश्चतुरो मासान् प्रसुप्ते च जनार्दने मंचखट्वादिशयनं वर्जयेन्मतिमान्नरः
मन्तो वर्जयेद्भार्यां मांसं मधु परौदनं पटोलं मूलकं चैव वृन्ताकं च न भक्षयेत् इत्यादि शाकशब्द
[illegible] त्वक्पुष्पकवचे चेति शाकं दशविधं स्मृतमितु
दश मुद्गः मूलपत्रकारीरायवलकाद्यधिरूढकाः वर्जयेदिति शाकं दशविधं स्मृतमिति
ते अपि वृन्ताकं आचाररुचिशेषे वृन्ताकं च कलिंगं च बिल्वोदुंबरभिस्सटः उदरे यस्य जीर्यंति तस्य
दूरतरो हरिः भिःसटेति हूयपाठे हस्वान्ते भिःसटेति दीर्घपाठे तु भीःसटः स्फोरश्मांतकमिति धन्वंत
रिनिघंटः तथा निष्पावान्राजमाषांश्च समरसं धिन्तानि च वृन्ताकं च कलिंगं च सुप्ते देवे विवर्ज
येत् संधितानि लवणशाकादीनि गृहे वत्समुद्राधारणामृते रामार्चनचन्द्रिकायां पृथ्वीचंद्रो

ॐ
नि॰
सि॰
८

दयादौ तु मुहूर्त्तादिविषयेनेति दिक् । निर्णीते आषाढपौर्णिमास्यां कोकिलाव्रतमुक्तं हेमाद्रौ भविष्ये
आषाढपौर्णमास्यां तु संध्याकाल उपस्थिते संकल्पयेन्मासमेकं श्रावणे प्रत्यहं त्वहं स्नानं करि
ष्ये नियता ब्रह्मचर्ये स्थिता सती भोक्ष्यामि नक्तं भूशय्यां करिष्ये प्राणिनां दयामिति अस्यान्नक्तव्र
तत्वात्सायाह्नव्यापिनी ग्राह्या । अत्रैव व्यासपूजोक्ता । तत्र मध्याह्नव्यापिनी ग्राह्या । दिनद्वये तथात्व
परैवेति आमणभट्टौ । अथ श्रावणः । श्रावणशुक्लतृतीया मधुश्रवाख्या गूर्जरेषु प्रसिद्धा सापि
रयुता ग्राह्येति दिवोदासीये । श्रावणशुक्लचतुर्थी पूर्वविद्धा मातृविद्धा गणाधिपे इति वचनात् । श्राव
णशुक्लपञ्चमी नागपञ्चमी । चमत्कारचिन्तामणौ पञ्चमी नागपूजायां कार्या षष्ठीसमन्विता त
स्यां तु विषतो नागा इतरा सा चतुर्थिकेति मदनरत्नादयोप्येवम् । अत्र विशेषो हेमाद्रौ भविष्ये श्राव
णे मासि पञ्चम्यां शुक्लपक्षे नराधिप द्वारस्योभयतो लेख्या गोमयेन विषोल्बणाः पूजयेद्विधिवद्वी
र दधिदूर्वाङ्कुरैः कुशैः गन्धपुष्पोपहारैश्च ब्राह्मणानां च तर्पणैः ये तस्यां पूजयन्तीह नागान्भक्तिपुरः
सराः न तेषां सर्पतो वीर भयं भवति कुत्रचिदिति । श्रावणशुक्ले हस्तयुक्ते दधिव्रतं प्रागुक्तं तत्का
लीनात्वनिषेधः । तत्र दधिव्यवहाराभावात् । अत्रैव द्वादश्यां पवित्रारोपणमुक्तं हेमा
द्रौ विष्णुरहस्ये श्रावणे च सिते पक्षे कर्कटस्थे दिवाकरे द्वादश्यां वासुदेवाय पवित्रारोपणं स्मृतं
द्वादश्यां श्रावणो वा यदि पञ्चम्यामथवा हित अन्य कुलेषु कर्तव्यं पञ्चदश्यामथापि वेति तथा

राम

शिवेनतत्रैवकालोत्तरेतंत्रे आषाढ्यांचतुर्दश्यांनभस्यनभसोस्तथा अष्टम्यांवचतुर्दश्यांपक्षयोरुभयो
रपिइति अधिवासनंतुदीपिकायां गोहेहोतरिमेकालेपूर्वेद्युर्वाधिवासनमिति गौणकालस्तत्रा
र्थंतदीपिकायां पवित्रारोपणंविस्मृत्याग्रतोनभवेद्यदि कार्त्तिकेचविशुक्लेकर्तव्यमितिनारदः
हेमरूप्यताम्रलोहैःसूत्रैःकौशेयपट्टजैःकुशैःकाशैःस्वकार्पासैर्ग्रथिताःकीर्तितैःशुभैः कृत्वानि
गणितंसूत्रंत्रिगुणीकृत्यशोधयेत् तथोत्तमंपवित्रंतुषष्ट्यासहस्रात्रिभिःसप्तत्यासहितैर्द्वाभ्यांश
ताभ्यांमध्यमंस्मृ.तेसाशीतिनाशतेनैवकनिष्ठंतत्समाचरेत् साधारणपवित्राणि त्रिभिःसूत्रैःस
माचरेत् उत्तमंतुशतंग्रंथिपंचाशद्भिस्तुमध्यमंकनिष्ठंनुपविंशत्यानवत्रिंशद्भिर्मध्यमंषट्त्रिंश
च्चतुर्विंशद्वादशोत्तमकेवन चतुर्विंशद्वादशाष्टाविंतोकेमनवोविदुः शिवपवित्रंतत्रैवशिवा
गमे एकादशमितैःसूत्रैस्त्रिंशत्तावाभूयुक्तया पंचशतवाकर्तव्यंतुलाग्रंपंचमेवतालंपं द्वादशांगु
लमानैर्निष्पाद्यादशांगुलानिच लिंगविस्तारमानानिचतुरंगुलकानिचेति एतत्रवनियं न
करोतिविधानेनपवित्रारोपणंनृपः तस्यसांवत्सरीपूजानिष्फलामुनिसत्तम तस्माद्भक्तिस
मायुक्तैर्नरैर्विष्णुपरायणैः वर्षेवर्षेप्रकर्तव्यंपवित्रारोपणंहरेरिति तत्रैवाग्रे श्रावणेशुक्ल
चतुर्दश्यांपूर्णिमायांतथैवचचतुर्दश्यांवान् गणेशपाकर्मा नच्छ्वदृच्चैः श्रावणेकार्यं हि

तिथि० निर्ण: मद्ध्ये श्रावणेन तु उत्तरे त्राह्ये तु मनुष्यकात्यायनौ मद्ध्येरा[illegible]स्थ त्वा श्रवणे संक्रान्तिर्ग्रहणं तथा उपाकर्म न
कुर्वीत यदा तु सिंहे न दोषः स्मृतः दुर्दैवे कर्कटस्थे भानौ निषिद्धं स च निषेधो नर्मदोत्तरभागविषयः मा
धवीये पारिजातादौ स्थितं नर्मदोत्तरभागे तु कर्तव्यं सिंहयुक्तके कर्कटस्थितिभानौ पूर्वा कुर्या
त् दक्षिणा इति वचनात् केचित् सामगानां सिंहस्थे रवावुपाकर्मविधानात् [illegible]
९ न्नुदाक्षरणं [illegible] इति वदन्ति एतच्च मुख्यकालाभावविषयं प्रथमारंभस्तु [illegible]
सेनभवत्येव सामगानां त्वधिमासेपि भवति एतच्च सामगैरपराह्णे कार्यं इतरैः पूर्वाह्णे [illegible]
पर्वणो कुर्युः पर्वद्वैधे तु [illegible] इतरैः पूर्वं इष्टेबाणमाने [illegible]
पदे तु लौकिकाग्नौ [illegible] श्रावणपौर्णमास्यां श्रावणी [illegible]
[illegible] भानौ सिंहगते [illegible]
[illegible] षड्भिर्मासैर्न संशयः [illegible] संपद्यते [illegible]
[illegible] विप्रायदापयेत् ततो होमं प्रकुर्वीत [illegible] आहुतीनां [illegible]
व्याहृतिभिश्चाथ होमः सोपवासः प्रयत्नेन [illegible] अथर्ववेदिनां [illegible]
[illegible] श्रावणे [illegible] सिंहगावाः [illegible] इति ९
[illegible] कार्या श्रावण [illegible]

स्थापनव्रतं तत्र चंद्रोदयव्यापिनी ग्राह्या दिनद्वये सत्वे तु परे निर्णयामृते नभःकृष्णस्य तीयाकलावलीसं
ज्ञा सा परेति दिवोदासीये नभोबहुलचतुर्थी बहुलाख्या मध्यदेशे प्रसिद्धा सा पराह्णव्यापिनी ग्राह्या दि
नद्वये तथात्वे तु पूर्वा अत्र गोपूजा तद्यवान्नाशनं च कार्यं इति दिवोदासीये अथ जन्माष्टमी सा च श्राव
णकृष्णाष्टम्यां तु पक्षे भाद्रपदकृष्णा जन्माष्टमी व्रतं च नित्यं जयंतीव्रतं तु नित्यकाम्यं यस्मिन्वर्षे ज
यंत्याख्यो योगो जन्माष्टमी तदा अंतर्भूता जयंत्यामष्टमीत्युपयोगप्रशालिनि इति माधवः हेमाद्रिस्तु जयं
तीव्रतेन भिन्नं जयंती [illegible] हेयं रोहिणीरात्रिविशेषवचनं अभिजिन्नाम नक्षत्रं जयंती नाम शर्वरी मु
हूर्तो नाम विजयो यत्र जातो जनार्दनः इति ब्रह्मांडवचनात् तेन तद्युक्ता रोहिण्या योग एव कर्मकाल
व्यापिनी शौचे समयोगे तु रोहिण्यां निशीथे राजसत्तम समजायत गोविंदो बालरूपी चतुर्भुजः तस्मात्तं पू
जयेत्तत्रेति वह्निपुराणात् सर्वच रोहिणीयोगाभावे तु [illegible] व्यापिन्यष्टमी ग्राह्या परदिने तत्पिते च
योगे किंचित्करः बुधवारादिवत् यत्स्कांदे उदये चाष्टमी किंचिन्नवमी सकला यदि लभ्यते बुध
संयुक्ता प्राजापत्यर्क्षसंयुता अपि वर्षशतेनापि लभ्यते वा न लभ्यते इति तद्दानादिविषयं उपवा
सस्य श्रवणात् उदये चंद्रोदय इति वाचाचार्यमतं [illegible] यतो राज्ये [illegible] इत्येतन्नो विष्णुधर्मोक्तेः
अत्र केचित् उदयव्यापिनी ग्राह्या कुलतिथिः [illegible] योगे निर्वाके मितात्व यथा कांक्षितार्थप्रदायक
इति व्रतहेमाद्रौ निर्वासयमीव्रते भविष्यवचनात्रि वासरादिनत्वं संप्रदायिनामो [illegible] एवं स्त्रियं

आह्निकमपीत्याह: महेश्वरो नाद्यं पंतैः प्रकरणेन नियमः अमीवनेनियंत्र तस्मात्सा नायगमनायोगाद्धिति
१० दिक् श्रीकृष्णवसुदेवदेवकीयशोदानंदादिप्रतिमा निर्मायतत्पूजनादिप्रकारादिवृत्तं हेमाद्रौज्ञे
यं नद्वैवभविष्ये चंद्रार्घमंत्रो क्षीरोदार्णवसंभूत अत्रिनेत्रसमुद्भव गृहाणार्घं शशांकेमं रोहिण्या
सहितो मम ज्योत्स्नापतेनमस्तुभ्यं नमस्ते ज्योतिषांपते नमस्ते रोहिणीकांत अर्घं नः प्रतिगृह्यता
मिति श्रावणामावास्यायां कुशग्रहणमुक्तं हेमाद्रौ हारीतेन मासे नभस्यमावास्या तस्यां दर्भोच्च
यो मतः अयातयामास्ते दर्भा विनियोज्याः पुनः पुनरिति श्रावण भाः दर्शोनपक्षेतोदे मेरु नराते
नु मासे नभस्यमावास्या तस्यां दर्भोच्चयो मत इति मदनरत्ने विश्वामित्रमुदाहृतं इदं च हेमाद्रौ नाम्ना
यैरोम्नि हारीतनाम्नैकवाक्यत्वेन केचित्संग्रहवाक्येपि दर्शेति पठन्ति पद्मनाभित्यमहालयांतगति
पक्षेकुशोत्पत्तिमाहुः इति श्रावणः ॥ भाद्रशुक्लतृतीयायां हरितालिका सा तत्र परयुक्ता ग्राह्या मु
हूर्तमात्रसत्त्वेपि दिने गौरीव्रतं परे इति माधवोक्तेः हरितालिकाव्रतप्रकारो हेमाद्रि विद्वमाहा
पव्रतानाद्विवोदासीये उदाहृतं नागते भाद्रशुक्लचतुर्थी वरदचतुर्थी साद्धर्मान्वरिपोगतोऽस्या
इत्युक्तेः इदं चरविभौमयोरतिप्रशस्तं भाद्रशुक्लचतुर्थ्याभौमेनार्केणवा युता महतीसाजरवि
प्रोमर्चितेवहत्यभेन्नरः इति निर्णयामृतेवाराहोक्तेः अत्र चंद्रदर्शनं निषिद्धं तथा वाराहे १०
मार्कंडेयः सिंहादित्येशुक्लपक्षे चतुर्थ्यां चंद्रदर्शनं मिथ्याभिदूषणं कुर्यात्तस्मात्पश्येन्न तं सदा राम

दुर्वाष्टमीमुत्सृज्येह नो जायते सा विधीयते इति पुराणसमुच्चयोक्तेः यत्तु मूलर्क्षे रोहिणीसमन्वा पूर्वा वा यदि वा परा गृहि
दुर्वाष्टमी तु सा कार्या

तत्राष्टम्यां तत्र सिंहः प्रोक्ते न मितिर्वे पठेदिति स्कान्दोक्तम् विष्णुपुराणे सिंहस्थे कृष्णपक्षे सिंहो नो वर्जनीय
ते हेकुमारकि मासे पितृसूक्ष्मे तक इति भाद्रशुक्लपञ्चमी ऋषिपञ्चमी सा हेमाद्रिमते प
रा हिमाचप्रयुता चेत्स्यात्पञ्चमी तिथिरेकोक्तेः माधवमते तु पूर्वा सर्वत्र पञ्चमी पूर्वैर्युक्तेः अत्र
कर्तव्यं निर्णयामृते प्राह भाद्रशुक्लाष्टमी दूर्वाष्टमी सा पूर्वा ग्राह्या मूलर्क्षं मीतिथियुतिमापि
नु + भाद्रपदे भवेत् दूर्वाष्टमी सा कार्या ज्येष्ठामूले च वर्जयेदिति उत्तरस्याग्रहणवचनं तत्पूर्वदिने
ज्येष्ठायोगे एवं दूर्वाष्टमी ज्येष्ठामूलर्क्षयुता न या रोहिणीजनकार्याहंति
पत्यानि नान्यथा भर्तुरायुर्हरा मूले तस्मात्तां परिवर्जयेत् इति तन्निषेधात् हेमाद्रौ स्थितं इदं चागस्त्योद
ये कन्यार्के च न कार्यं मुहूर्ते भाद्रपदे मासि दूर्वास्तम्भानु चाष्टमी सिंहार्क एव कर्तव्या न कन्यार्के कदा
चित् सिंहस्थे सोत्तमा मासे नुदिते मुनिसत्तमे इति मदनरत्ने स्कान्दोक्तेः अगस्त्य उदिते तात पूज्ये
स्मिन्नोद्भवेत् वैधव्यं च यशोकं च दूर्वाशं वर्षाणि यं वर्द्धते तत्त्वेव दोषो नैव इदं च व्रतं स्त्रीणां नित्यं या
न पूजयेद्दूर्वा मोहाद्रिपर्यवाविधि त्रीणि जन्मानि वैधव्यं लभते नात्र संशय इति पुराणसमुच्चयात्

ति॰नि॰ यदा ज्येष्ठादिकं विनाष्टमीं न लभते तदा तत्रैवोक्तं कर्तव्या चैकभक्तेन ज्येष्ठा मूलं यदा भवेत् तु वीम
११ मार्गस्य ज्ञानवंधाः दिवसं नयेत् इति अथ विधिर्भविष्योत्तरे भविष्ये शुचौ वै ज्येष्ठाजातां पूर्वां यां तु
मूलेन तु स्नात्वा लिंगे तत्तद्गंधैः पुष्पैः धूपैः समर्चयेत् दध्यन्नैर्द्विजश्रेष्ठ अर्घ्यं दद्यात् त्रिलोचने तु
वीशानीभ्यो विश्ववत् पूजयेत् नियताः मंत्रस्तु त्वद्वंशतनामामि विवर्धितामि सौभाग्य
संततिं देहि सर्वकार्यकरी भव यथा शाखाप्रशाखाभिर्विस्तृतासि महीतले तथा ममापि संतानं दे
हि त्वमजरामरमिति अत्रान्नं घृतपक्वं भक्षयेत् अनग्निपक्वमश्नीयाद् दध्यन्नं पिष्टकं तथा अक्षार २४
लवणं चतुस्त्रसन्नश्नीयादिति तत्रैव भविष्योक्तेः अत्रैव ज्येष्ठापूजोक्ता माधवीये स्कान्दे मासि
भाद्रपदे शुक्ले पक्षे ज्येष्ठर्क्षसंयुते तस्मिन्कस्मिन् दिने कुर्याज्ज्येष्ठायाः परिपूजनमिति।
इयं ज्येष्ठायोगवशेन पूर्वापरा वा ग्राह्या दिनद्वये योगे परा एवेति रात्रियोगे पूर्वैव नवम्या
सह कार्या सप्तम्यष्टमी नात्र संशयः मासि भाद्रपदे शुक्ले पक्षे ज्येष्ठर्क्षसंयुता रात्रिर्यस्मिन् दि
ने तत्र ज्येष्ठायाः परिपूजनमिति तत्रैवोक्तेः अस्यापवादः यस्मिन्दिने भवेज्ज्येष्ठा मध्या राम॰

न्याहुर्हुमप्यणुः नास्मिन् विद्धे प्रजायेत नायेन पूर्वं कामस्तर इति इदं च केवलतियौ केवलन
ह्रश्चैवान्ते मात्स्ये मत्या केवलं तिथावुक्ते तज्ज्येष्ठाख्येनं व्रतं प्रति ज्येष्ठा च तं यच्च विहिते
केवलेशुभे तिथावेवापरे याष द्वितीये केवलादिके इति द्वादिशामात्या मलं दीन वकुर्वीत ।
तया मैत्रेणाभ्याहृयोरेकादशी ज्येष्ठायां तु प्रयुज्य येन मूलविक्र जयेहेवी तिथिविनेव तस्तुतमभिति
मैत्राणु ज्येष्ठायेतेनमन्तु भं ज्येष्ठायेतेनमोनमः सर्वायेतेनमन्तु भं श्राकायै तेनमो
नमः भाद्रपदस्य शुक्ल द्वादश्यां पारहितायी वा श्रवणं कुर्यात् ग्राभाकामस्तिनपुत्रोक्षिति विवोदाह
तवचनात् उपोष्यैकादशी माहात्म्यारणं श्रवणं यदि करोति हि निर्मेष्यां द्वादश्यामहाद्वादशी
भवमिति अत्रैव स्कान्दाद्व अत्रैव प्रस्तवः मार्कण्डेयः विशेषेण महीपाल श्रवणं वद्धतेयदि
तिथिक्षयेन भोक्तव्यं द्वादश्यां लेवयेन्नहीति इह च श्रवणर्द्धे विधाविभज्य मध्यमाविंशति
घटिका योगे त्वकार्या पारणां कार्यं तदुक्तं विष्णुधर्मे श्रुतेस्तु मध्यमपादविंशतिमेतिक मध्ये पारि
वर्तनमेव वर्ज्यमिति केचित्तु चतुर्द्धा विभज्य मध्यमपादद्वयं वर्ज्यमित्याहुः अत्रैव विष्णु
परिवर्तनोत्सवं कुर्यात् अत्रैव पात्रकथ जोत्थान मत्र पार्श्वे गर्गात् द्वादश्यां तु दिने पक्षे
मासि प्रोष्ठपदे तथा शक्रस्योत्थापये राजा विष्णुश्रवणवात वै इयमेव श्रवणद्वादशी ॥

तथा एकादश्यामेव व्रतं भवति यदा द्वादश्येव कृत्स्ना
तदा तत्र उभयत्रोपवासेन अशक्तस्तु एकादश्यां
ल ४ गौणोपवासे कृत्वा द्वादशी ...

ति॰नि॰ १२

तत्रैकादश्यां द्वादशी श्रवणयोगे सैवोपोष्या विष्णुशृंखलाख्ययोगविशेषात् एकादश्याः श्रवणयोगा
भावे पितरि नाचक्रेरन्श्रवणयुक्तद्वादशी सोपोष्या विष्णुशृंखलमिति हेमाद्रिमतम् निर्णयामृ
तेन श्रवणस्यैकादशीद्वादशीस्पर्शे एव विष्णुशृंखलं नान्यथेति यत्तु निशीथानन्तरं सूर्योद
यं विकलामात्रमपि श्रवणर्क्षं तदपि मुख्यं द्वितीयस्तीर्येत् राज्ञः श्रवणयोगस्तस्य योगः स्यात्
अन्ययोक्तेरित्युक्तं इयं तु पवारेति प्रसक्ता यदा त्वेकादश्येव श्रवणयुतानद्वादशी मुपवसेत्
इदं च व्रतं काम्यमिति गौडाः नित्यमिति दाक्षिणात्याः पारणं तु उभयान्ते अन्यतरान्ते वा कु
र्यात् भाद्रपदे श्रवणस्यैकादश्यां मध्याह्ने वामनावतारः तत्र वामनपूजा व्रतिमानादिकं
व्रतं हेमाद्रौ स्थितं श्रवणयुताद्वैकादश्यां मला भेतु दशमी विद्धापि श्रवणयुता ...
ग्राह्या तथा च मदनरत्ने वह्निपुराणे दशम्येकादशीयत्र सा नोपोष्या भवति त्रिधिः श्रवणे
न तु संयुक्ता पोष्या सर्वकामदेति अस्यां द्वादश्यां दध्यव्रतं सैकल्यं दुग्धं त्रते तु पायसादि
कं वर्ज्यं दधि चूतादयस्तत्र द्विकाएल्लुग्रह्याएव न तैवं संधिन्यादि क्षीरनिषेधेपि दध्यादि ग्रा
संस्यादिति चेत् न तत्र वाचनिकनिषेधाहत्वात् तथा हापरार्के शौवेः क्षीराणि यानि वा। सामग्री

र्व्यानिंतद्विकालव्यापिनेष्वयः समस्तांव्रतंकुर्यात् अप्यत्नेनसमाहितः इतिव्रतं गोमूत्रयावकं भा
द्रशुक्लचतुर्दश्यां अनंतव्रतम् तत्रद्विमुहूर्ता पौर्णपिकीग्राह्येतिमाधवः दिवोदासीयेतु म
ध्याह्नेभोज्यवेलायामिति कथायांश्रवणान्मध्याह्नव्यापिनीग्राह्येत्युक्तं सिंहगेसूर्येएकवि
शतिदिनोपरि अगस्त्योदयः उदेतिभगवान्हरिस्तत्क्रमाद्रवेरेकाधिकेविंशतिनेअगस्त्यः
दिवोदासोदाहृतवचनात् तत्रकाशपुष्पमयीमगस्त्यप्रतिमांकृत्वातत्रजानादिकंअगस्त्यः
खनेनमानतस्त्यद्वैर्घ्यादिति व्रतहेमाद्रौस्पष्टम् भाद्रपदपौर्णमास्यांप्रपितामहात्परात्स्त्री
नुहिप्यामाश्राद्धंकार्यं तदुक्तंहेमाद्रौब्राह्मेमार्कंडेययोः नांदीमुखानांप्रत्यब्दंकन्याराशिगते
रवौ पौर्णमास्यांतुकर्तव्यंवाराहवचनंयथेति नांदीमुखत्वंचोक्तंतत्रैव पितापितामहश्चै
वतथैवप्रपितामह त्रयोह्यश्रुमुखाह्येते पितरःपरिकीर्तिताः तेभ्यःपूर्वतरायेचप्रजावंतः
सुखैधिताः तेतुनांदीमुखानांदीसमृद्धिरितिकथ्यते एतच्चानित्यं प्रत्यब्दमितियुक्तेः प्र
जनानामहाश्रपिकार्यः पितरोयत्रपूज्यंतेतत्रमातामहाअपीति धौम्योक्तेः पितृश्राद्ध
स्यपितृभावापन्नमात्रपरत्वात् जनकपरत्वेबहुवचनात्तामनजःस्यात् आश्विकेतुवचनान्नि
वृत्तिः अथमहालयः दर्शाचेद्रोदयेदृश्मनुः आषाढीमवधिंकृत्वापंचमंपक्षमाश्रिताः।

नि.सि. काङ्क्षन्तीति पितरः क्लिष्टा अन्नमप्यकृतं जलं ब्रह्माण्डमार्कण्डेययोः कन्यागते सवितरि दिनानि दश पंचे

१३ च पूर्वेणैव विधिना श्राद्धं तत्र विधीयते हेमाद्रौ कन्यागते सवितरि यान्यहानि तु षोडश

क्रतुभिस्तानि तुल्यानि देवेनोक्तानि षोडश तत्रैवाश्वयुजाते निषिद्धेष्वपि तेषु षोडश

दिनत्वे श्राद्धावश्यकत्वपर्यमित्येकः पक्षः भाद्रपूर्णिमया सहेति द्वितीयः आश्विनशुक्लप्र

तिपदा सहेति तृतीयः इह पक्षाः पञ्चम्यादि २ अष्टम्यादि ३ दशम्यादि ४ एक

स्मिन्दिने ५ वा श्राद्धमिति तथा च गौतमः अथापरपक्षे श्राद्धं पितृभ्यो दद्यात् पञ्चम्या

दिर्वामि अष्टम्यादिर्दशम्यादिः सर्वस्मिन्वेति हेमाद्रौ नागरखण्डे आषाढ्याः पञ्चमे प

क्षे कन्यासंस्थे दिवाकरे यो वै श्राद्धं नरः कुर्यादेकस्मिन्नपि वासरे तस्य संवत्सरं यावत्त

ृप्ताः पितरो ध्रुवमिति तत्र संन्यस्तमहालये वर्ज्यानि पृथ्वीचन्द्रोदये प्रयोगपारिजाते

ऽप्युक्तं वसिष्ठः नंदायां भार्गवदिने चतुर्दश्यां त्रिजन्मसु एषु श्राद्धं न कुर्वीत गृही पुत्रधनक्षयात्

जन्मभं तत्पूर्वोत्तरे च त्रिजन्मानि अस्यापवादो हेमाद्रौ अमायां ते भरण्यां च द्वादश्यां पक्षमध्यके

तथा तिथिं च नक्षत्रं वारं च न विचारयेत् इति पराशरमाधवीयमदनरत्नपारिजातादिष्वप्येवं निर्णय

दीपिकायां तु पितृमृताहेऽपि सर्वाणि नैव धमवादर्शनः आषाढ्याः पञ्चमे पक्षे कन्यासंस्थे दिवाकरे रामः

स्तान्हनि पितुर्यो वै श्राद्धं दास्यति मानवः तस्य संवत्सरं यावत्संतुष्टाः पितरो ध्रुवमिति नागरखंडोक्तेः
यतिथिर्वस्ता तस्मात्ताहेतु प्रवर्तते स्मातिथिः पितृपक्षे तु पूजनीया प्रयत्नतः इति कात्यायनोक्तेश्च
स्मृतिः महालये तथा हेवत्सरे प्रेतपक्षे जन्मनि तीर्थे च निर्वपेत्पिंडान् रविवारादिकेऽपि कन्याग
तः स्मार्त्तः पक्षमध्ये तु करोत्येकदिने यदि निषिद्धेऽपि दिने कुर्यात्पिंडदानं यथाविधीति यत्तु
स्मृत्यर्थसारे विवाहे व्रतचूडासु वर्षमर्द्धं तदर्द्धकं पिंडदानं मृदुस्नानं न कुर्यात्तिलतर्पणं इत्या
पवादमाह दिवोदासीये तु बृहस्पतिः तीर्थे संवत्सरे प्रेते पितृयागे महालये पिंडदानं न कुर्वी
त युगादिभरणीमघे महालये गयाश्राद्धे मातापित्रोर्मृतेऽहनि कृतोद्वाहोऽपि कुर्वीत पिंडनि
र्वापणं सदेति संन्यासिनां तु द्वादश्यां श्राद्धं कार्यं यतीनां वनस्थानां वैष्णवानां विशेष
तः द्वादश्यां विहितं श्राद्धं कृष्णपक्षे विशेषतः इति पृथ्वीचंद्रोदये संग्रहोक्तेः इदं च श्राद्ध
मन्नेनैव कर्तव्यं मृताहं च सपिंडं च गयाश्राद्धं महालयं आपन्नोऽपि न कुर्वीत श्राद्धमामेन
कर्हिचिदिति स्मृतिदर्पणे गालवोक्तेः अत्र याश्च देवताः संग्रहे तातांबात्रितयं सपत्नजन
ननी मातामहादित्रयं सस्त्रीसुतं तनयादि तातजननी स्वभ्रातरः सस्त्रियः तातांबात्म
भगिन्यपत्यधवयुक् जायापिता सद्गुरुः शिष्याप्ताः पितरो महालयविधौ तीर्थे तथा तर्प

नि०सि० ले इतिमस्पार्थः तातत्रयीमातत्रयं च अत्र विशेषः स्मृतिदर्पणे गालवोक्तेः अनेकाम्ना
१४ नेरोयत्र श्राद्धं चापरपक्षके अन्नदानं पृथक् कुर्यात् पिंडमेकं तु निर्वपेत् जीवन्मातृकस्तु मा
तृमातृ एकोद्दिष्टं कुर्यात् नपार्वणं इत्युक्तीति निर्णीतामहादित्रयं सपत्नीकमित्यर्थः तथा
चनवदैवत्यं उक्तं चहेमाद्रौ महालये गयाश्राद्धे वृद्धौ चान्वष्टकासु च नवदैवतमेवेष्टं शेष
ताट्पौरुषं विदुः विभवे सति तु मातामहीनामपि पृथक् कार्यं महालये गयाश्राद्धे वृद्धौ चान्वष्ट
कासु च ज्ञेयं द्वादशदैवत्यं तीर्थे प्रोष्ठपद्यां मघासु चेति निगमोक्तेः तातभ्राता पितृव्याः जननी
भ्राता च मातुलाः तात्स्त्रियः पितृव्यास्त्रीमातुलानीभ्रातृजाया पितृष्वसृमातृष्वसृभगिन्यौ
अपत्यभर्तृयुक्ताः तेन सापत्न्यायै सपत्न्यै इति प्रयोगो ज्ञेयः एताः सुतसहिताः पुत्रत्वं दत्ता
दर्दनेदाल्लोपात जायापितृश्वशुरपित्यौ तथा च हेमाद्रौ उपाध्यायगुरुश्वशुरपितृव्या
पु०२४ चार्यमातुलाः श्वशुरभ्राता तत्पुत्रः त्विकशिष्याप्यसकौ भगिनीस्वामिदुहितृजामा भगिनी त्रि०
सुताः पितरो पितृपत्नीनां पितुर्मातुश्च या स्वसा एतेषांदाप्याद्यास्तीर्थे चैव महालये ॥
एकोद्दिष्टविधानेन पूजनीयाः प्रयत्नतः इति अत्र कन्यात्पत्यप्याचाराद्ग्राह्या अशक्तौ
तु चतुर्विंशतिमते एकस्मिन्ब्राह्मणे सर्वानाचार्यादीन्प्रपूजयेत् दद्याद्द्वादशपिंडान्दद्याद्वा राम०

दर्शेनतु विधवायास्तु विशेषः स्मृतिसंग्रहे चत्वारि पार्वणानीह विधवायाः सदैव हि स्वभर्तृश्वशु
रादीनां मातापित्रोस्तथैव च ततो मातामहानां च श्राद्धदानमुपक्रमेत् तथा श्वश्रूणां च विशे
षेण मातामह्यास्तथैव चेति भृगुस्तु कौस्तुभे रत्नावल्यां स्वभर्तृप्रभृतित्रिभ्यः स्वपितृभ्यस्तथै
व च विधवा कारयेच्छ्राद्धं यथाकालमतन्द्रिता विधवा स्वयं च [illegible] संकल्पं कृत्वाऽन्यब्राह्मणद्वारा
कारयेदित्युक्तं प्रयोगपारिजाते शाखान्तरे एकः पाकोऽवैश्वदेवं तेपिण्डवर्हिःसकामिति स्मृत्यर्थसारे श्रा
द्धैकोद्दिष्टपाणिहोमः पिण्डश्च द्विजातकः स्यात् कार्यः पुनिलाचनो विश्वेदेवाः प्रतिदिनं प्रति
दिनं च प्रयोगभेदात् दक्षिणाभेदः प्रयोगभेदात्स एव वा दक्षिणेति कालहेमाद्रौ स्थितम् ॥
एतच्च सेवनस्तु पितृकादिनाजीवत्पितृकेणापि कार्य्यं वृद्धो तीर्थं च संन्यस्ते नाते च यदि
पतिते येषां पिता दद्यात्तेभ्यो दद्यात्स्वयं सुतः इति कात्यायनोक्तेः यत्तु कौण्डिन्यः दर्श
श्राद्धं गयाश्राद्धं श्राद्धं चापरपक्षिकं न जीवत्पितृकः कुर्यात्तिलैस्तर्पणमेव चेति तत्सेन्यपर
पितृकाद्यन्यपरं काम्यश्राद्धपरं वा [illegible] जीवत्पितृकेण पिण्डरहितं कार्यं मुण्डनं पिण्डदानं
च प्रेतकर्म च सर्वशः न जीवत्पितृकः कुर्याद्गुर्विणीपतिरेव चेति दक्षोक्तेः मन्त्रलोप
मातृवार्षिकादौ तु वचनाद्भवति तथा छागलेयः पिण्डायत्रानिवर्तन्ते गयादिश्राद्धकर्मसु वचन।

ति॰नि॰ सांकल्पं न तत्र कार्यं नियमाद्दर्शवादिभिः अत्र भाद्रपदापरपक्षे पक्षश्राद्धं प्रतिदिनं श्राद्धानंतरं सकृन्म
हालये तु परेह्नि कार्यं तदुक्तं नागरखंडे पक्षश्राद्धं यदा कुर्यात्तर्पणं तु दिने दिने सकृन्महालये
१५ चैव परेह्नि तिलोदकमिति मत्स्यपुराणे पक्षश्राद्धे हिरण्ये च परेह्नि तिलोदकमिति ततश्च
सकृन्महालये विषये प्रयोगपारिजाते गार्ग्यः कन्यास्थे भाद्रपदे मासि श्राद्धं प्रतिदिनं भवेत् पितॄणां
[illegible] विद्वानेव पितर्पणं एतच्च नित्यकाम्यं मलमासेपि न कार्यं पितॄणामृणशोधनमाद्यं
गुरुकत्वाहातमिति विस्त.लाबतो अथ भरणीपाश्राद्धं मतिप्रशस्तं तदुक्तं मात्स्ये भरणीपि
नी॰ तृपदेषु महापरिकीर्तिता अस्यां श्राद्धे सकृद्येन कृतं गयाश्राद्धं कृतं भवेत् पृथ्वीचंद्रोदये न
भस्यापरपक्षस्य द्वितीयापञ्चम्यां पर्वे तृतीयाग्निनाम्भिः सहिताप्रीतिदा पितुः अस्मिन्न
वेकपिलषष्ठी तदुक्तं वाराहे नभस्य कृष्णपक्षे तु रोहिणीभातभस्तैः युक्ता षष्ठी सा रागज्ञैः
कपिलापरिकीर्तिता व्रतेष्वेवास्तनियमेमासितु तत्र पूजयेत् कपिलां च द्विजाः सायं दत्वा केतु
फलं लभेत् अत्रैवाहस्तार्कफलपतिशाप इति निर्णयामृते भाद्रपदस्तृतीयेवा भद्रमासस्य
सितेपक्षे भानावेव करे स्थिते पाते कुजे च रोहिण्यां सा षष्ठी कपिला भवेत् संयोगेन तु चतुर्णां
तु निर्दिष्टा परमेष्ठिनेति इयमेव चंद्रषष्ठीत्युक्तं भविष्ये तदुक्तं अपरे मासि षष्ठ्यां पदेः रामजी

सितेतरे चैत्रषष्ठीव्रतं कुर्यात्सदैवधः प्रणसने चैत्रे [illegible] षष्ठी सर्वायामपरेह्
नि चैत्रषष्ठ्यां सितपक्षे सैवापाद्य प्रयत्नतः इति अष्टम्यामश्वलायनेन माघवर्षे
तेष्वाष्टमुके एतेन मासयवर्षे प्रोष्ठपद्यापरस्तरेति [illegible] समम्यादिषु [illegible] का
यैमिति नारायणवृत्तिः हररश्च महापुत्र वर्षा [illegible] भवत्रयोदशी [illegible] मिति ॥
व्याचक्षाणो मूलेवाष्टम्यां महालक्ष्मीव्रतं मूलचंद्रोदयव्यापिनी ग्राह्या तत्रैव [illegible]
हुतैः परदिने चंद्रोदयस्थिते मुहूर्तोपि [illegible] मन लक्षी [illegible] गामिनीति मदनर
नेसंयुक्ताः [illegible] मतिक्रमप्रवर्तने योग्यनातिथिः तदातु सांतियो कार्यं महोत्स
ल्मीव्रतस्थितिवचनात् अथ नवम्यामन्वष्टकश्राद्धे कात्यायनः तत्रै अन्वष्टिका
[illegible] पिंडैः श्राद्धमुरद्विर्न पिचादि मातामहा [illegible] ततो मातामहानके [illegible]
[illegible] पितृणां [illegible] नेतरे ततो मातामहानांतु [illegible]
[illegible] श्राद्धं [illegible] केवलान्तयेकार्यात् [illegible]
कीर्तिताः अन्वष्टकासु [illegible] स्थानात्पराः कार्यास्तु मातर दीपिकायां तु मातुः [illegible]

ति॰नि॰ इमहैकार्यमित्युक्तं तथाचनिर्णयामृते मैत्रायणीयपरिशिष्टे अन्वष्टकासुनया
१६ प्रमीतस्यापत्यम्यामहनि मातुः श्राद्धं सतः कुर्यात्पितर्यपि च जीवति पत्यौ तु जीव
त्यितरकस्यैवच अन्वष्टकां अत्रवपूर्वकां आस्यया यथाशक्तिसमापयेत्। अत्र सुमा
मातृजीवत्यामपि सपत्नमातुर्भाद्यात् सर्वासामेवमातृणां श्राद्धं कन्यानंतरं वो
द्वि॰४ नवम्यां प्रयत्नेन वृद्धसत्त्वं वरायत इति सनोकेः सर्वासामिति कथनात् अत्र म
वीसंज्ञानामनिर्दिष्टानेकाब्राह्मणाद्याः पिंडस्थानामेनुद्धिवचनादिप्रयोगइति ४ के॰४
नारायणवृत्तौ अत्रभर्तमरणोत्तरं श्राद्धं न कार्यमिति मन्वानाः केचित्पठंति ॥
श्राद्धं नवम्यां कुर्यात्तन्मते भर्तरि लुप्त इति तन्निर्मूलमिति प्रामाणिकाः ह
देवजीवत्पितृकोपि मातृसपिंडके कार्यं हेमाद्रौ विष्णुधर्मोत्तरे अन्वष्टकासु च
स्त्रीणां श्राद्धं कार्यं न येषां च रत्नुपक्रम्य पिंडनिर्वपणं कार्यमित्युक्तत्वात् इह
हि अतिदेशादेव पिंडदाने प्राप्ते जीवत्पितृकत्वगर्भिणीपतित्वादि प्रयुक्तनिषे १६

४। स्त्रियाः पतिप्रसंगार्थं तदुक्तिः अथ सुवासिनीभोजनमुक्तं ... मातुः
श्राद्धे तु सेनाश्वाश्रयोगाः सहभोजने सुवासिन्यो ... ।मिति शातातपः
कुर्वीत भर्तुरग्रे मृतानां नारी सहदाहेन वा मृता तस्याः स्थाने नियुञ्जीत विप्रैः सह सुवासि
नीं। नैव महालयादौ ... श्राद्धे त्रयोदश्याः स्वलंकारश्च योषितः मन्त्रैरेव बलात्
मघात्रिकादौ कार्यमिति अत्रैव त्रयोदश्यां श्राद्धं महालयं मघायुक्तायां तत्रैव
विभक्ता वा विभक्ता वा कुर्युः। ५।
प्रसक्ते ... विभक्तैरपि पृथक्कार्यं
श्राद्धं पृथक् पृथक् ... मघायां च ततो नान्यत्र नान्यत्र ... अधिकारः ... स्थाने
ति अत्र वार्ध्रवार्षिकीये ... येषां तु मघा ... त्रयोदशी तिथिर्वैवस्व
तीनाम् ... गजच्छाया कुञ्जरस्य तु अत्र पित्र्यं देयाः ... मास्यपि कार्यं मघा त्रयो
दशी कार्यं ... हेतुकं अनन्यकालिकत्वेन कर्तव्यं स्यान्मलिम्लुचे इति
कालकम्हालेः अत्र मघात्रयोदशीमहालययुगादिश्राद्धानां तन्त्रेण प्रयोगः।
अथ चतुर्दशी नत्राप्यस्त्र ... श्राद्धं ... मेकोद्दिष्टं तु ... ।

ति॰नि॰ प्रयोगपारिजाते प्रेतपक्षेचतुर्दश्यामेकोद्दिष्टविधानतः दैवपक्षेतुतत्काद्वृपि
त्रयाणांमदेयंभवेत् तथा तत्तुल्यंदैवहीनंचेत्पुत्रस्यापमदाय एकोद्दिष्टंदे
१७ वयुक्तरंत्पार्वणमनुरब्रवीत् पितामहोपितुर्यस्तस्मिन् एकोद्दिष्टंद्वयेकार्यं ॥
यत्तुदेवस्वामिनोक्तं त्रिष्वपिहतेषुप्रत्येकोद्दिष्टवयकार्यंनतुपार्वणं त्रया
णामेकवचनाभावादिति तदन्येनानुमन्यतेपरोक्तः पित्रादयस्त्रयोयस्यशस्त्र
घातादिभिर्हताः [illegible]स्य नो पार्वणंकुर्यादाब्दिकानिपृथगिति वृद्धपाराशरः
एकस्मिन्वाद्वयोर्वापिविषशस्त्रादिभिर्हता एकोद्दिष्टंततःकुर्यात्त्रयाणां
दर्शवद्भवेत् इतिचेदृशदयेवचनान्न अपरार्कहेमाद्रीचैवं यत्तुवैवशास्त्रा
दिनाहतस्यवार्षिकेर्णावासुप्रसंगसिद्धेनेकपुगतानुष्ठानमिति पृथ्वीचंद्रोद
ये अत्रअमाश्राद्धाकरणेतु दिनान्तरेपार्वणमेवकार्यमिति तत्रैवस्थितं अमाया
विशेषमाहापरार्कयमः हंसेकरस्थितेयातुअमावास्यापाकरान्विता साके १८

याज्ञेनरछायात्तिवैधायनोऽब्रवीत् ॥ इति भाद्रपदः ॥ आश्विनकृष्णतृतीया
यां ललितादेव्यायाद्योक्ता । काशीखंडे ईषत्कृष्णतृतीयायां ललितां प्रति पू
ज्यवे नारी वा पुरुषो वापि लभते वांछितं फलमिति आश्विनशुक्लप्रतिपदि दौ
हित्रो मातामहश्राद्धं कुर्यात् उक्तं च हेमाद्रौ जातमात्रोपि दौहित्रो जीवत्यपि
हि मातुले कुर्यान्मातामहश्राद्धं प्रतिपद्याश्विने सिते इति इयं च संगवव्यापिनी
ग्राह्येति निर्णयदीपे उक्तं प्रतिपद्याश्विने शुक्ले दौहित्रस्त्वेकपार्वणं श्राद्धं मातामह
कुर्यात्सपिता संगवे सिते जातमात्रोपि दौहित्रो जीवत्यपि हि मातुले मातः संगवयो
३६४ र्मध्ये यास्तु प्रतिपद्भवेदिति वचनात् अत्र सपितेति विशेषणात्पितरि जीवत्येवा
२ धिकारी अत्रापि पिंडं हितं कुर्यात् केऽप्यपिंडदानं च येन कर्मेच सर्वशः न जीवत्पि
तृकः कुर्याद्विणि पतिरेव चेति इत्यादिवचनात् अन्वष्टकवच्च दिशेषवचनाभा
वात् अत्रैव नवरात्रारंभः तत्र परविद्धा ग्राह्या तदुक्तं गोविंदार्णवे मार्कं

ति॰ वि॰ र्कद्रयुदेवीउपासकः सर्वविद्यानुयायुक्ता भवेत्प्रतिपदाश्विनी नवरात्रव्रतेनसा
नकार्यश्रुमिश्रिता देशभंगोभवेत्तत्रदुर्भिक्षं चोपजायते नंदायादर्शयुक्ता या
१८ यजात्सासमप्रजनमिति तथा तत्रैव देवीपुराणे नदर्शकलयायुक्ता प्रतिपच्च
डिकार्चने उदये द्विमुहूर्तापि ग्राह्या सोदयगामिनीति तथा तत्रैव देवीपुराणे
यदा तु पूर्वदिने भद्रा मुक्ता परदिने वर्द्धते तदा पूर्वैव संपूर्णा त्याज्यमायोगा भ
वाच्च यानि तु द्वितीयायोगनिषेधपराणि वचनानि तपनि पुपिकारापरान्ये
व परदिने प्रतिपदोसत्वेन किंतु अमायुक्तापि ग्राह्या अमायुक्ता सकलत्वेति न
सिंहमसादोरंभे ज्ञावचनान्यथ्यतहि यथान्वेव मत्रदेवीपूजाप्रधाने उपवा
स दिकालमे चाष्टम्यां च नवम्यां च नगन्नातरकौशिका पूजयित्वा श्विनेमा १८
सि विशोकोजायते नर इति हेमाद्रौ भविष्ये तस्मादेवं फलमवेषा चवव

[illegible]पदिवहृपरजैवप्रधानमितरत्सर्वसंगमिति तगौडः हेमाद्रेभवि
[illegible]ष्टोपवासतः एकभक्तेन नक्तेन नतयैवायाचितेन च पूजनी
याजनैर्दे[illegible]नस्थानेषु[illegible] इत्यादि देवीपुराणे त्रिकालं स्नपये देवीं जपस्तोत्र
पराय[illegible]लोके नस्नानकृष्णत्वादिति सापेक्षाद्विकनक्तानवादः
[illegible]पपुत्तुपपत्तेः अत्रवैष्णवैतिवित्तोवातिक्रमप्रवृत्तारंभः तद्दशभवे
नया[illegible]त्य तथाच भार्गवार्चनदीपिकायां देवीपुराणे त्याहुवेष्ट
तिपु[illegible]त्यालि[illegible]ब्धवने तयोस्तेविधातव्यकलशारोपणगृहेति उत्सवेकात्या
यनः [illegible]पास्विने मासि भवेद्वैष्णवि विचयोः आयषाढे परित्यज्यप्रारंभे वैवशांक
र भविष्ये [illegible]वैष्णविसे[illegible]प्रतिपच्चेद्देवेन्द्रप त्याज्या शुक्लाश्वयत्ताद्यामुरीयोश्रेष्ठ
एजनम् कलशस्या[illegible]पुराच्छास्थापनेकार्येन च कुंभाभिषेचन मितिमात्स्योक्तेः
[illegible]रोदयमारभ्ययावत्तुदशनाडिकाः प्रातःकालइतिप्रोक्तेः स्थापनारोपणादि
विंति विष्णुधर्मोत्तरे[illegible]मायाः षोडशनाडीत्स्यप्रक्षायःकुर्वन्नेनरः कलशस्थाप

ति॰नि॰ मंगलवृद्धिंजायते प्रथमे [illegible] इति भार्गवदीपिकायां देवीपुराणडामरतंत्रः वचनोदाह

१९ [illegible] प्रथके वित [illegible] नवरात्रशब्दो नवाहोरात्रपरः कृत्स्नो समासिरत्म्यान्

सेमाश्रतिपदादिशिप्रारं[illegible]चेत्सात्नवरात्रमतोर्थवदिति देवीपुराणादित्याहुः ॥

अन्येतु वचन[illegible]मिदं निमेत्तमन्वा तिथिविशेषपरतामेवाहुः पुत्रं चेतन प्रतिन्हासुहद्दौ

न्रनाधिकता यातु स्परितत्वात उक्तंच तिथिहद्दौ तिथिहासे नवसत्रमयाधिकां

अष्टमीनदोषाय नवरात्रितिथिद्वयं इति प्रारंभानवरात्रस्यत्यादौ लक्षणयाकर्मप

रेति [illegible] कालेस्पनीयाहरादानं चैव विशेषतः देवीमुद्दिश्यकर्तव्यं नत्रदोषोनवि

[illegible] वनार[illegible]चे पित्राल्गणद्वाराकार्यं [illegible] मिजन्मानुकस्त्रिन्साद्यादेवहजने

कार्यमिति [illegible] सर्वेरजोदोषेपिभवति स्वजात्वन्यद्वाराकार्यं [illegible] अस्तिन्पात्तु गौथा

लेकारतं [illegible] माला[illegible]पवं उपवासेनतु स्पातिदंतधावनमंजनमिति गरुड३७

[illegible] आश्विनशुक्लपंचम्यां उपांगललिता शक्तिस्वजात्वादि १९

त्रिव्यापिनी[illegible] यत्तु पूर्वदिनव्यापिनी तस्य उभयदिने विनाशे विव्यापिन्या ग्रहणे प्रमाणाभा-
वात् नागरणस्य सर्वांगत्वात् सर्वीकृत्यापिन्येव ग्राह्येति तन्न दिवसमनोनन्दप्रहसादवि-
रुद्धिच्छिन्नमात्रविलम्बे तत् आश्विन शुक्ल सप्तमी देवी पूजायां परा: दुर्गायाम्बी-
बोधे सप्तमी पार्वतीप्रिया रवेरुदयमारभ्य तेन न ताः नि थियुग्मतेति यत्तापमार्तण्डे प्रवि-
शेषाङ्के: वर्षह्रद्धिर्जन्मतिथि: अत्र मूलनक्षत्रेणैव स्थापनमुक्तं रुद्रयामले मू-
लक्षेत्रेऽक्षराधीशपूजनीया सरस्वती पूजयेत्प्रत्यहं देवी यावद्वै श्रवणर्क्षकं नाप्यपा-
ठयेन्न च लिखेद्वा नाध्यापयीत कदाचन मूलके स्थापिते देवी विद्याकामो द्विजोत्तमः
संग्रहे । आश्विनस्य सिते पक्षे मेषकामाः तरस्विनी मूलेनावाहयेद्देवीं श्रवणेन विसर्ज-
येत् । अथ महाष्टमी तत्राह स्मोभद्रकाली दक्षयज्ञविनाशिनी प्रादुर्भूता महाघोरा
योगिनीकोटिभिः सह । देवीपुराणे सप्तमीवेधसंयुक्ता यैः कृता तु महाष्टमी पुत्रप-
शुपनैर्हीना भ्रमन्ति हि पिशाचवदिति मदनरत्ने संग्रहे । यास्मा महाष्टमी रूपा

ति॰ नि॰ नवमीसंयुता सदा सप्तमीचयुता नित्यं शोकसंतापकारिणी जेनेन सप्तमीयुक्ता पूजिता च महाष्टमी
२० इंद्रेण निहतो जंभस्तस्माद्दानवपुंगवः । तस्मात्सर्वप्रयत्नेन सप्तमीसहिताष्टमी वर्जनीया प्रयत्नेन मनुजैः
शुभकांक्षिभिः सप्तमीकलया [illegible] यत्र परस्तादष्टमी भवेत् तेन शल्यमिदं प्रोक्तं पुत्रपौत्र
क्षयप्रदम् पुत्रान्हन्ति पशून्हन्ति हन्ति राष्ट्रं सराजकं हन्ति जातानजातांश्च सप्तमीसहिताष्टमी ॥
शुक्लपक्षेऽष्टमी चैव शुक्लपक्षे चतुर्दशी पूर्वविद्धा न कर्तव्या कर्तव्या परसंयुता बहरथयोरिति
गमवचनं च [illegible] मुहूर्तेनापि सप्तमीवर्जनप्रयोजकानवि मुहूर्तैव पुराणे सप्तमीस्वल्प
युक्ता वर्जनीया सदाष्टमी स्तोकापि सा तिथिः पुण्या [illegible] पीदयो भवेदिति नवमीयुक्ता
भेतु सप्तमीयुते वकार्या उपवासं महाष्टम्यां पुत्रवान्समाचरेत् इति मदनरत्ने इत्यष्टमी
[illegible] नवमी महानवमी लैंगे दुर्गापूजा तु नवमी मूलापर्वत्रयान्विता ।
महती कीर्तिता [illegible] दुर्गा महिषमर्दिनीमिति पूजयेदिति शेषः सा पूर्वविद्धा ग्राह्या
[illegible] श्रावणी दुर्गानवमी दुर्गा चैव हुताशनी पूर्वविद्धा प्रकर्तव्या शिवरात्रि
बलेर्दिनमिति अस्यामेव दुर्गापूजनहोमबलिदानादिकार्यमिति राजमार्तंडे नवम्यां च
जपहोमं समाप्य विधिवद्बलिमिति ब्रह्मवैवर्तेऽपि अत्रापराह्णे काले बलिदानं प्रशस्यते २०

ष्टमीवर्जयेत्तत्र नात्रकार्याविचारणेति तेननवम्यामुपक्रम्यामेवसमापयेत् केचित्त्वष्टमीमारभ्यन
वम्यांसमापयंति तत्रमूलंशिष्टाचारएव अत्रहोमस्तुतंत्रविशेषः पायसंसर्पिषाण्डकंतिलैश्चलाजैर्विमिश्रि
तं होमयेद्द्विविधंजपाद्दशांशेनजपोत्तमः रुद्रयामलेयथाहोमंत्रैणानेनसाधयेत् रुद्रयामलेपि ॥
प्रधानद्रव्यमुद्दिष्टंपायसान्नंनितान्तया किंशुकैःसर्षपैर्धूपैर्लाजाहुर्वीकुरैरपि यवैर्वाश्रीफलैर्दि
व्यैर्नानाविधफलैरपि रक्तचंदनखंडैश्चगुग्गुलैश्चमनोहरैः प्रतिश्लोकंचजुहुयात् सर्वद्रव्याणिच
क्रमात् अष्टम्यांजागरंकुर्यान्नवम्यांपारणंतथा दशम्यांचविसर्गःस्यादेषमेवंक्रमपवेति रुद्र
यामलात् नवम्यांचविशालाक्षेकार्याहोमादिकाक्रिया पारणंचप्रकुर्वीतदेवीपूजनपूर्वकं दशम्यामभि
षिक्तायचपारणेनवमीभवेत् सप्तजन्मकृतंपापंपूर्णंतत्क्षणादेवनश्यति तथा योमोहात्पारणंकुर्याद्दश
म्यांदिवसेविभो तद्राष्ट्रंनाशमाप्नोतिदुर्भिक्षादिभयंभवेत् नृपहीनंभवेद्राष्ट्रंदशम्यांपारणेकृते तस्मात्तु
पारयेद्देवंनवम्यांभक्तितत्परः नवम्यांपारितेदेवीकुलवृद्धिंप्रयच्छति दशम्यांपारितादेवीकुलनाशंक ६४
रोतिवै तस्मात्तुपारणंकुर्यान्नवम्यांविबुधाधिपेति पारणंचसूतकेपिकार्यं रुद्रयामले सूतकेपारणे
कुर्यान्नवम्यांहोमपूर्वकम् तद्दिनेभोजयेद्विप्रान्दानंदद्याच्चशक्तितः इति काम्योपवासेप्रक्रान्तेत्वन्तराम्
तसूतके तत्र काम्यव्रतंकुर्याद्दानार्चनविवर्जितमिति माधवीयेकौर्मोक्तेश्च एवंरजोदर्शनमध्येपि
कार्यं सत्यव्रतेप्रारब्धेदीर्घतपसोनारीणांयद्रजोभवेत् नतत्रापिव्रतस्यास्योपरोधःकदाचनेति एतच्चसधवापरं
विधवायास्त्रिरात्रिमध्येभोजननिषिद्धत्वादिति केचित्तन्न निषेधस्यरागप्राप्तभोजनगोचरत्वेनवैधपारण
विषयत्वायोगात् अन्येतु नियमस्थापसनारीसंपश्येदन्तरारजः उपोष्यैवतुनाराचीःस्नानाद्रोघ

चरेद्व्रतमिति गिरा वचनात्पंचमेऽहनि पारणं कार्यमित्याहुः। इति महानवमीनिर्णयः। अथ विजयदशमी सा
दशमी पूजायात्रादानक्षौरयश्चापिनी ग्राह्या तदुक्तं रत्नकोशे ईषत्सन्ध्यामतिक्रान्तः किंचिदुद्भिन्न
तारकाः। विजयो नाम कालोऽयं सर्वकार्यार्थसाधक इति दिनद्वये तद्व्याप्तौ पूर्वैव यात्र्तेनवमीयुक्ता तस्यां
पूज्यापराजिता क्षेमार्थं विजयार्थं च पूर्वोक्तविधिना नरैः नवमीशेषयुक्तायां दशम्यामपराजिता द
दाति विजयं देवी पूजिता जयवर्द्धिनी एकादश्यान्तु वीत पूजिनं वापराजितमिति स्कान्दोक्तेः द
शमीयस्तु महत्त्वेऽस्य प्रस्थानं कुरुते नरः तस्य संवत्सरं राज्ये न कोऽपि विजयी भवेदिति दिनद्वये तारको
दयकालाभावे परदिने एकादशमुहूर्ते यात्रादिकार्यं आश्विनस्य सिते पक्षे दशम्यां सर्वदा विभु सा
यंकाले शुभा यात्रा दिवा वा विजयक्षणे एकादशो मुहूर्तोऽपि विजयः परिकीर्तितः तस्मिन्सर्वैर्विधा
तव्या यात्रा विजयकांक्षिभिरिति भृगूक्तेः परदिने एकादशीमुहूर्तव्याप्त्यभावेऽपि श्रवणयोगश्चेत्त
दैव यात्रा कार्या अत्र शमीपूजनमधिकं: शमीशल्यगणोपेतामीशाने संप्रतिष्ठितां संप्रार्थितां च संपूज्य पत्नीशा
नीसुखो भवेत् शमी शमयते पापं शमी लोहितकण्टका धारिण्यर्जुनबाणानां रामस्य प्रियवादिनी क
रिष्यमाणयात्रायां यथाकालं सुखं मम तत्र निर्विघ्नकर्त्री त्वं भव श्रीरामपूजिते गृहीत्वा साक्षतामार्द्रां श
मीमूलगतां मृदं गीतवादित्रनिर्घोषैरानयेत्स्वगृहं प्रति ततो भूषणवस्त्रादि धारयेत्स्वजनैः सहेति दिक्
इति विजयदशमी आश्विनपौर्णमासी परा ग्राह्या अश्वयुजि कर्मणि तु पूर्वा तत्र व्यापिनी दैवकर्मत्वात् ॥
इत्याश्विनः ॥ अथ कार्तिककृत्यं तुलायां तिलतैलेन सायंकाले समागते आकाशदीपं यो दद्या २१
न्मासमेकं हरिं प्रति महतीं श्रियमाप्नोति रूपसौभाग्यसंपदमिति निर्णयामृते कार्तिकशुक्लद्वादशी

साद्धं वयसा वासरखावरक्षेव कर्तव्यमप्रमेहनीति स्कन्दे तत्रापुन्नवाक्याच्च भविष्यत्पुराणे सुवासिनीमुख्या
वगिनी च श्रीलिनी गौः पयस्विनी चंदनादिभिः कोलिप्य बृहन्मालाभिरर्चयेत् तद्दिने तैलपक्वं च स्थालीपक्वं च भुंजि
यास्ते गोक्षीरं गोरसं तैवद्धि दधि तक्रं च वर्जयेदिति अथदीपावली नीराजयेयुर्देवान् विप्रान् गाश्च तुरंगमान् ॥
ज्येष्ठान् श्रेष्ठान् कनिष्ठांश्च मान्यमुख्यांश्च योषितः कार्त्तिककृष्णचतुर्दशी नरकचतुर्दशी कार्त्तिककृष्णासिते प
क्षे त्रयोदश्यां निशामुखे यमदीपं बहिर्दद्यादपमृत्युर्विनश्यति कार्त्तिकस्यासिते पक्षे चतुर्दश्यामिनो
दये अवश्यमेव कर्तव्यं स्नानं नरकभीरुभिः इति निर्णयदीपे परदिने सर्वात्मन्ये दिनद्वये चन्द्रोदये च
तुर्दश्यभावेन चतुर्दश्या चतुर्थयामे स्नानमिति गयादासनिबंधे स्मृतिदर्पणेपि चतुर्दशीयाश्वयु
जस्य कृष्णा स्यात् चंद्रोदयो च भवेत् प्रभाते स्नानं समभ्यर्च्य नरैस्तु कार्यं तैलेन विभूतिकामैरिति तथा
तैले लक्ष्मीर्जले गंगा दीपावल्यां चतुर्दशी प्रातःस्नाति शोधः तथा नारायणः तथा कृष्णचतुर्दश्यामाश्विने उ
कीर्दयात्परा पश्चिमे यामे तैलाभ्यंगो विशिष्यते इति सर्गाकोदयव्याप्तयोः त्रयोदश्यां यदा भवेत् दर्शेविन
गैस्नानं दुःखशोकं भयप्रदमिति कालादर्शे त्रयोदशी निषेधश्च यद्यपि त्रयोदशीप्रदोषातः स्वपेया
ति चतुर्दशी रात्रिशेषेन्त्यमावास्यात तदाभ्यंगे त्रयोदशी इति सर्वज्ञनारायणे न चतुर्थयाममात्रे स्नानम
क्तं ज्योतिर्निबंधे नारदोपि इषासित चतुर्दश्यामिंदुक्षयतिथावपि चतुर्दश्या ऊर्जादौ स्वातिसंयुक्ते त
दा दीपावली भवेत् इति अमावास्या चतुर्दश्योः प्रदोषे दीपदानतः यममार्गाधिकारेभ्यो मुच्यते कार्ति
केनर इति दीपदानमुक्तं इति चतुर्दशी कार्त्तिकामावास्यायां ह्रस्पमुक्तं आदित्यपुराणे दिवातत्र नभो

नि॰नि॰ कृत्वा स्नेवालातुरान्भोजनात् प्रदोषसमये लक्ष्मीं पूजयित्वा यथाक्रमम् दीपवृक्षास्तथा कार्याः शक्त्या देवगृ
२२ हेषु च ब्राह्मणान्भोजयित्वादौ संभोज्य च बुभुक्षितान् अलंकृतेन भोक्तव्यं नववस्त्रोपशोभिनेति ज्योति
र्निबंधे तुलासंस्थे सहस्रांशौ प्रदोषे भूतदर्शयोः उल्काहस्ता नराः कुर्युः पितॄणां मार्गदर्शनमिति
इति कार्तिकामावास्यानिर्णयः अथ कार्तिकशुक्लप्रतिपत्पूर्वविद्धा प्रकर्तव्या शिवरात्रिर्बलेर्दि
नमिति बृहद्यमोक्तेः अत्र तैलाभ्यंगो नित्यः वृद्धवसिष्ठः वत्सरादौ वसंतादौ बलिराज्ये तथैव च
तैलाभ्यंगमकुर्वाणो नरकं प्रतिपद्यते इति हेमाद्रौ स्कांदे प्रातर्गोवर्धनः पूज्यो द्यूतं चापि समाचरेत्
तं॰ पूजनीयास्तथा गावः स्नाप्या वाह्याऽदोहने तत्र मंत्रः गोवर्धनधराधार गोकुलत्राणकारक बहुबाहुकृतच्छा
य गवां कोटिप्रदो भवेत् इति ब्राह्मे तस्माद्द्यूतं प्रकर्तव्यं प्रभाते तत्र मानवैः तस्मिन्द्यूते जयो यस्य तस्य
संवत्सरे जयः पराजयो विरुद्धश्च लाभनाशकरो भवेत् दयिताभिश्च सहितैर्नेया सा च भवेन्निशेति ॥
इति प्रतिपत् कार्तिकशुक्लद्वितीया यमद्वितीया सापराह्णव्यापिनी ग्राह्या तदुक्तं स्कांदे ऊर्जे शु
क्लद्वितीयायामपराह्णेऽर्चयेद्यमम् स्नानं कृत्वा भानुजायां यमलोकं न पश्यति ऊर्जे शुक्लद्वितीयायां
पूजितस्तर्पितो यमः वेष्टितः किन्नरैर्हृष्टैस्तस्मै यच्छति वांछितं भविष्ये कार्तिके शुक्लपक्षस्य द्विती
यायां युधिष्ठिर यमो यमुनया पूर्वं भोजितः स्वगृहेऽर्चितः अतो यमद्वितीयेयं त्रिषु लोकेषु विश्रुता अ
स्यां निजगृहे विप्र न भोक्तव्यं ततो नरैः स्नेहेन भगिनीहस्ताद्भोक्तव्यं पुष्टिवर्धनं दानानि च प्रदेयानि भगि २२

नीभ्योविधानेन: स्वर्णालंकारवस्त्रान्नपूजासत्कारभोजनैः सर्वाभगिन्यास्तेषूज्याश्चभावेप्रतिपन्नकाः।
ब्रह्मांडेपि यातुभोजयतेनारीभ्रातरंयुग्मकेतिथौ अर्चयेच्चापितांबूलैर्नसावैधव्यमाप्नुयात् भ्रातुरायुःक्ष
योराजन्नभवेत्तत्रकर्हिचित्॥ इति इतियमद्वितीयानिर्णयः कार्तिकशुक्लैकादश्यांभीष्मपंचकव्रतम्
नारदीयेउक्तम् अत्रैवदेवस्योत्थापनमुक्तं हेमाद्रौपद्मे एकादश्यांतुशुक्लायांकार्तिकेमासिकेशवम्
प्रसुप्तंबोधयेद्रात्रौश्रद्धाभक्तिसमन्वितः इति अथकार्तिकशुक्लद्वादशी चतुर्दश्यांचैवचीर्णंचातुर्मास्य
व्रतंनरैः कार्तिकशुक्लपक्षेतुद्वादश्यांतत्समर्पयेदितिभारते मंत्रस्तु इदंव्रतंमयादेवकृतंप्रीत्यैतव
प्रभो न्यूनंसंपूर्णतांयातुत्वत्प्रसादाज्जनार्दनेति कार्तिकशुक्लाचवैकुंठचतुर्दशीवर्षेहेमलंबाख्येमासि च
श्रीमतिकार्तिकेशुक्लपक्षेचतुर्दश्यामरुणोदयेप्रति महादेवतिथौब्राह्मेमुहूर्तेमणिकर्णिके स्नात्वा
विश्वेश्वरोहेमाविश्वेश्वरमपूजयत् तदेपंचोपनिषद्भिस्तस्यप्रतिष्ठांस्वतदाकरोत् स्वमेवस्वमात्मानंचरन्पा। १
ततःप्रभातेविमलेकृत्वाशंभोर्महाद्भुतां दंडपाणिर्महानाम्निवनेस्मिन्कृत
रूपतव्रतमिति तथा पारणः श्रीमद्भवानीसदनेसंप्रविश्यस्तुतमामिति सनत्कुमारसंहितोक्तेः काशीखंडे कार्तिकस्य च
तुर्दश्यांविश्वेशंयोविलोकयेत् स्नात्वाचोत्तरवाहिन्यांनतस्यपुनरागतिरिति अथकार्तिकीपौर्णिमा का
र्तिक्यांकृत्तिकायोगेयःकुर्यात्स्वामिदर्शनं सप्तजन्मभवेद्विप्रोधनाढ्योवेदपारगः इतिकाशीखंडे त्रिपु
रोत्सवाख्यश्चैवोक्तो भविष्ये पौर्णमास्यांतुसंध्यायांकर्तव्यस्त्रिपुरोत्सवः इत्यादिनानेमेनेणप्रदीपोज्वल
रालये कीटाःपतंगामशकाश्चवृक्षाजलेस्थले येविचरंतिजीवाः दृष्ट्वाप्रदीपंनहिजन्मभागिनोभवंति

ति॰नि॰ सर्वेषामपि पितृणामिति इति कार्त्तिक ॥ मार्गशीर्षे कृष्णाष्टम्यां काशीखंडे कालभैरवजयंती ॥
२२ मार्गशीर्षासिताष्टम्यां कालभैरवसन्निधौ उपोष्य जागरं कुर्वन् सर्वपापैः प्रमुच्यते इति काशीखंडात्
रुद्रवत्रेणकर्त्तव्या संमुखोति तिथिर्निकृत्वैव वर्त्तीव्रता चित्रता कृते दिनद्वये शान्तोपासाव्रुते रेव भैरवो
त्पत्तेः प्रदोषकालीनत्वादिति केचित्तन्न शिवरहस्ये मध्याह्ने भैरवो मतः श्रवणात् तत्रैव नित्यपा
चारिकं कृत्वा मध्याह्ने संस्थिरवौ ब्राह्मणकृत्वा वगतेरुत्पत्तेः ततो गृहस्थादनपालनः श्रीकालभैरवः
आविरासीत्तदालोकान्भीषयन्निलानिति कृत्वा च विविधां पूजां महासंभारविस्तरैः नरो मार्गशि
राष्टम्यां वार्षिकं विघ्नमुत्सृजेत् तीर्थकालोदके स्नात्वा कृतातर्पणसत्वरः विलोक्य कालराजानं
निरयादुद्धरेत्पितॄनिति मार्गशीर्षशुक्लपंचमी नागपंचमी शुक्ले मार्गशिरे पुण्या श्रावणे माच
पंचमी स्नानदानैर्बहुफला नानिर्गलोकप्रदायिनीति स्कांदे हेमाद्रौ इयमपि परैव पंचमीना
गमुक्ताम्यामिति वचनात् मार्गशीर्षशुक्लषष्ठी चंपाषष्ठी मार्गभाद्रपदे शुक्ला षष्ठी वैधृतिसंयुता र
विवारेण संयुक्ता सा चंपेह कीर्त्तिता तिमाद्यारिमाहात्म्ये तथा मार्गशीर्षे मलेपदे षष्ठ्यां वारेष्णुमा
लिनः शततारागतोर्चेंद्रलिंगे स्याद्दृष्टगोचरमिति इयं योगविशेषेण पूर्वापरा ग्राह्या तदभावे सप्त
मीयुता इति षष्ठी अथ चतुर्दशी काशीखंडे मार्गशुक्लचतुर्दश्यां कपर्दीश्वरसन्निधौ स्नात्वान्य
चापि मरणान्नपैशाच्यमवाप्नुयुः इमां सवत्सरीयात्रां ये करिष्यन्ति मानवाः तीर्थेष्वपि प्रतिग्राहात्पापान्नि
स्तरिष्यन्ति ते नराः इति इति मार्गशीर्षः ॥ पौषे माघे च अमायां योगविशेषोक्तः भारते। २२

अमार्कपातश्रवणैर्युक्ता चेत्पौषमाघयोः। अर्धोदयः स विज्ञेयः सूर्यकोटिग्रहैः समः। दिवैवयोगःश
ग्रं ५ स्तोयं न तु रात्रौ कदाचन स्कांदे अर्धोदये तु संप्राप्ते सर्वं गंगासमं जलं शुद्धात्मानो द्विजाः सर्वे भवेयुर्ब्रह्मसं
मिताः यत्किंचित्क्रियते दानं तद्दानं मेरुसन्निभमिति प्रसंगादन्यदपि अमासोमसमायोगेप्रा
र्द्धयत्र लभ्यते तीर्थं कपिलधारे सिन्नागयापुष्करेषु किं द्विजातिर्विभोमानि यानि तीर्थानि स
र्वशः तान्यत्र निवसिष्यन्ति दर्शे सोमादिनान्विते इति स्कांदे शंखः अमावास्या तु सोमेन सप्तमी
भानुना तथा चतुर्थी भूमिपुत्रेण सोमपुत्रेण चाष्टमी चतस्रस्तिथयस्तासु सूर्यग्रहणसन्निभाः ॥
स्नानं दानं तथा श्राद्धं सर्वं तत्राक्षयं भवेदिति अथ माघः तुलामकरमेषेषु प्रातःस्नायी सदा भवे
देदिति माघस्नानमुक्तं माघे मासि चयः स्नायात् नैरन्तर्येण भारत पौण्डरीकफलं तस्य दिवसे दिवसे
भवेत् ब्रह्मपुराणे एकादश्यां शुक्लपक्षे पौषमासे समारभेत् द्वादश्यां पौर्णमास्यां वा शुक्लपक्षे
समापनं माघशुक्लावरदचतुर्थी काशीखंडे माघशुक्लचतुर्थ्यां तु नक्तव्रतपरायणः येत्वां ढुंढे
चेयिष्यंति ते चार्यास्सुरदुहाः विधाय वार्षिकीयात्रा चतुर्थी प्राप्य तापसी शुक्ला तिलान् गुडैर्वेधा
माघीपाद्यडकान्वती तापसी माघी अत्र नक्तग्रहणात्प्रदोषव्यापिनी ग्राह्येति दिक् माघशुक्ल
सप्तमी रथसप्तमी सारुणोदयव्यापिनी स्नानादौ ग्राह्या सूर्यग्रहणतुल्या तु शुक्ला माघ
स्य सप्तमी अरुणोदयवेलायां तस्यां स्नानं महाफलमिति विष्णुः अरुणोदयवेलायां शुक्ला
माघस्य सप्तमी प्रयागे यदि लभ्येत कोटिसूर्यग्रहैः समेति स एव राज्ञ दिनद्वये रुणोदये चेत् पूर्वैव

ति.सि. वरुमन्त्रो रीतियुग्मवाक्यात् भविष्ये सौवर्णे राजिते ताम्रे भक्त्यालाबुमये तथा । तैलेन वर्त्तिर्दीन
२६ व्याग्रहारत्नरंजिता समाहितमनोभूत्वा ध्यात्वा शिरसि दीपकं भास्करं हृदये ध्यात्वा इमं मंत्रमु
दीरयेत् नमस्ते रुद्ररूपाय रसानां पतये नमः वरुणाय नमस्तेस्तु हरिवाहन नमोस्तु ते जले परि
हरेद्दीपं ध्यात्वा संतर्प्य देवता इति काशीखंडे लोलार्के रथसप्तम्यां स्नात्वा गंगासिसंगमे स
सजन्मकृतैः पापैर्मुक्तो भवति तत्क्षणादिति गर्गः षष्ठी च सप्तमी योगे वारं स्वेदं सुमालिनः
योगोपं पद्मको नाम सहस्रार्कग्रहैः स मः इति काशीखंडे अर्घ्यमंत्रः यज्जन्मनि मया कृतं पा
पं मया सप्तसु जन्मसु तन्मे रोगं च शोकं च माकरी हंतु सप्तमीति माघशुक्लाष्टम्यां भीष्मतर्प
द्रो × णं श्राद्धं चोक्तं इति हेमाद्रौ पाद्मे माघे मासि सिताष्टम्यां सतिलं भीष्मतर्पणं श्राद्धं च यो नरः कु
र्यात्स तु संततिभागी नु इति तर्पणमंत्रस्तु भारते भीष्मः शांतनवो वीरः सत्यवादी जितेंद्रि
यः आभिरद्भिरवाप्नोतु पुत्रपौत्रोचितां क्रियां वैयाघ्रपदगोत्राय सांकृत्यप्रवराय च अपुत्रा
य ददाम्येतज्जलं भीष्माय वर्मणे वसूनामवताराय शंतनोरात्मजाय च अर्घ्यं ददामि भीष्मा
य आबालब्रह्मचारिणे इति पाद्मे ब्राह्मणाद्याश्च ये वर्णा दद्युर्भीष्माय नो जलं संवत्सरकृतं ते
षां पुण्यं नश्यति सत्तमेति इति माघः अथ शिवरात्रिः स्कांदे माघस्य कृष्णपक्षे या तिथिश्चैव चतुर्द २४
शी शिवरात्रिस्तु सा ख्याता सर्वपापनिषूदनीति इदं नित्यं काम्यं च परात्परं नरं नास्ति शिव

रात्रिःक्वास्परे नरुजयतिमत्तोदेरुद्रं त्रिभुवनेश्वरं जंतुर्जन्मसहस्रेषु भ्रमतेनात्रसंशय इतिनित्यत्व
मुक्तं शिवंचरुजयित्वाचपोजागर्तिचतुर्दशी मातुःपयोधररसंनपिवेत्सकदाचन ममभक्तस्त
योदेवीशिवरात्रिमुपोषकः गणत्वमक्षयंदिव्यमक्षयंशिवशासने सर्वान्भुक्त्वामहाभोगान्म
नोक्षयोमवाप्यते इतिकाम्यत्वोक्तेः तत्रनिशीथव्यापिनीचतुर्दशीग्राह्या माघकृष्णचतुर्दश्या
मादिदेवोमहानिशि शिवलिंगतयोद्भूतःकोटिसूर्यसमप्रभः तत्कालव्यापिनीग्राह्याशिवरात्रि
व्रतेतिथिरिति ईशानसंहितोक्तेः नारदीयेपि अर्द्धरात्रियुतायत्रमाघकृष्णचतुर्दशी शिवरात्रि
व्रतंतत्रसोश्वमेधफलंलभेदिति स्कांदे महतामपिपापानांदृष्टावानिष्कृतिःपरा नरस्य
कुर्वतोत्रोक्ताउपवासानिर्थिशिवरात्रिमितिदर्शयोगनिषेधाच्च स्वल्पेनरे भवेद्यत्रत्रयोदश्यांभूत
व्याप्तामहानिशा तस्यांतेचव्रतंकार्यमत्प्रसादार्थिभिर्नरैः पूर्वेद्युर्वापरेद्युर्वामहानिशिच
स्कां १ तुर्दशी व्याप्तासौदृश्यतेयत्र कार्याङ्कतैनरःसदा लिंगाविर्भावकालेनव्याप्ताग्राह्याचतुर्दशी
तदुक्तोनिताम्नतासाकार्याऽन्वितिभिःसदेति ममप्रियकरीह्येषामाघकृष्णचतुर्दशी महा
निशान्वितायांकार्यादिदंव्रतमिति दिनद्वयेनिशीथव्याप्तावव्याप्तौवापरैव आदित्यास्तमयेका
लेऽस्तिचेद्याचतुर्दशी तद्रात्रिःशिवरात्रिःस्यात्साभवेदुत्तमोत्तमेतिकल्पत्वकात् शिवरा
त्रौ प्रदोषव्यापिनीग्राह्या शिवरात्रिःशिवप्रियैः रात्रौजागरणंयस्मात्तस्मात्तस्यांमुपोषण
म् दिवारात्रिव्रतंयच्च एकमेकतिथौतयोः उभयव्यापिन्यामाचरेत्व्रतम्व्रतमिति स्मृतेः प्रदो

ति॰नि॰ व्याप्त्यधिकाद्य पूर्वदिने प्रदोषनिशीथोभयव्याप्तौ पूर्वैव त्रयोदशीयदा देवी दिनभुक्तिप्रमा
२५ णतः जागरे शिवरात्रिः स्यान्निशि पूर्णा चतुर्दशीति स्कांदात् परेद्युरेव तादृशी चेत्सैव निशद्वये
चतुर्दश्याः पूर्वा त्याज्या परा शुभेति कामिकात् यदा पूर्वेद्युर्निशीथे परेद्युश्च प्रदोषे तदा पूर्वेद्यु
रेव अर्द्धरात्रात्पुरस्ताच्चेज्जयायोगो यदा भवेत् पूर्वविद्धैव कर्तव्या शिवरात्रिः शिवप्रियैरिति।
पाद्मोक्तेः स्कांदे माघकृष्णचतुर्दश्यां रविवारो यदा भवेत् भौमो वाथ भवेद्देवि कर्तव्यं व्रतमु
त्तमं शिवयोगस्य योगेन तद्भवेदुत्तमोत्तममिति भविष्ये माघमासस्य चतुर्दश्यां कृष्णप
क्षे समायहिताः कृतवासोत्सवे लिंगे पूजयंति शिवं शुभम् ते यांति परमं स्थानं सदाशिव
मनामयमिति पारणं तु तिथिमध्ये कार्यं तथा च माधवीये स्कांदे उपोषणं चतुर्दश्यां
ममावास्यां तु पारणं कृतैः सुकृतलक्षैस्तु लभ्यते वाथवा नवा ब्रह्मांडोपरि संस्थानि पानि
तीर्थानि संति वै सन्निहितानि भवंति हि भूतायां पारणे कृते तिथीनामेव सर्वासामुपवा
सव्रतादिषु तिथ्यंते पारणं कुर्याद्विना शिवचतुर्दशीमिति यत्तु जन्माष्टमी रोहिणी च
शिवरात्रिस्तथैव च पूर्वविद्धैव कर्तव्या तिथिभांते च पारणमिति स्कांदेपि कृष्णा
ष्टमी स्कांदे षष्ठी शिवरात्रिचतुर्दशी एताः पूर्वयुताः कार्यास्तिथ्यंते पारणं भवेदिति २५

तेजोगुणाकालं परम् स्वकालादुत्तरो योगेणः कालः सर्वस्य कर्मणः इति मंडनोक्तेः इति शिवचतुर्दशी ॥
रात्रिः शिवरात्रिस्तु वहुरात्रिव्यापिनी ग्राह्या यत्तु प्रदोषव्यापिनी ग्राह्येति तत्संन्यस्तविषयं तथाच ।
विष्णुरूपेन हि के स्मरवचनं मोक्षमार्गरतानां च मुनीनामूर्ध्वरेतसां तेषामेव तु सा प्रोक्ता सामावा
स्या चतुर्दशी इति प्रतिमास शिवरात्रिनिर्णयः फाल्गुनमावास्यायां रुद्रादिदर्शनोक्तं लैंगे ॥
फाल्गुनप्रक्रमे अमावास्यायां पूज्याश्च रुद्रो गिरिशो रुद्रगणास्तथा मासोदर्कैः पोलिकाभिः पूज्या
श्यामास्त्वेधवहति अत्र श्रवणाद्यर्के योगे व्यतीपातः तथा च ज्योतिः श्रवणाश्विधनिष्ठा
र्द्रानागदैवतमस्तकैः अमाचेद्रविवारेण व्यतीपातः स उच्यते तत्र जप्तं हुतं दत्तं सर्वकोटि
गुणं भवेदिति नागदैवतं अश्लेषा मस्तकं मृगशीर्षं इति फाल्गुनमासनिर्णयः फाल्गुन
पौर्णिमास्यां होलिकोत्सवः तं प्रति नारदवचनं भविष्ये आषाढे पंचदशी शुक्ला
पौर्णिमास्यां होलिकोत्सवः लोकानां दीपतां परमेश्वर यथा प्रसंकिनालोकारमं
फाल्गुनस्य तु पौर्णिमायां अभयं चैव लोकानां दीयतां परमेश्वर यथा शङ्किता लोकारमं
मंते च हसंति च दारुणानि च वेदानि गृहीतानि समुत्सुकाः योधा इव विनिर्यान्तु शिशु
वः संप्रहर्षिताः संचयः शुष्ककाष्ठानामुपलानां च कारयेत् तत्राग्निं विधिवद्धुत्वा र
क्षोघ्नैः मंत्रविस्तरैः ततः किलकिलाशब्दैस्तालशब्दैर्मनोहरैः तेन शब्देन सा पापा

पादे×

ति·नि· होमेनचनिराकृता सादोदात्म्योरात्सीन्नैव सर्वदुष्टापहोहोमः सर्वरोगोपशांतिदः क्रिय
२९ तेसाद्विजैः पार्थतेनसाहोलिकास्मृतेति तमग्निंत्रिःपरिक्रम्यगायंतुचहसंतुचः जल्पंतःस्वेच्छया
लोकाः निःशंकायस्यजन्मनः तत्रपूर्णिमाप्रदोषव्यापिनीग्राह्याः तदुक्तंतत्रैव यस्यांपूर्णि
मास्यांतुरज्यांहोलिकोत्सवइति चंद्रप्रकाशेनारदेऽपि प्रतिपद्भूतभद्रासुयार्चिताहोलि
कादिवा संवत्सरंचतद्राष्ट्रंपुरंदहतिसाद्भुतं प्रदोषव्यापिनीग्राह्यापौर्णिमाफाल्गुनीसदा।
तस्यांभद्रामुखंत्यक्त्वापूज्याहोलानिशामुखे इतिनिशामुखमेतुश्रूयतेनकालिकासर्वतोमु
खेरिति पृथ्वीचंद्रोदयेदुर्गोत्सवाच्च दिनद्वयेप्रदोषव्याप्तौपरैव भद्रायांदीपिताहोली
राष्ट्रभंगंकरोतिवै नगरस्यचनैवेष्टातस्मात्तांपरिवर्जयेत् पूर्वदिनेप्रदोषव्यापिनीभद्राय
क्तोचनपरदिने तदापूर्वेद्युरेवरात्रौभद्रांतेकार्या दिनार्द्धात्परतोयास्यात्फाल्गुनीपूर्णिमाय
दि रात्रौभद्रावसानेतुहोलिकांतत्रदीपयेदिति भविष्योत्तरात् एकायामद्वयाहर्दूच
तुर्दश्यांपायदाभवेत् होलांभद्रावसानेतुनिशीथांतेप्रदीपयेदिति पुराणसमुच्चयाच्च यत्तुभ २९
द्रायांविहितेकार्येहोलिकायाःप्रदूजनमिति यच्च मध्यरात्रिमतिक्रम्यविष्टेःपुच्छेयदा

वि× च्छ×

ति॰नि॰ भवेत् प्रदोषेत्यालयेहन्निहितरवेसौभाग्यदायकं ॥ प्रदोषाव्याप्यसत्वात्तं होलिका हजिने शुभमिति
२७ केचिद्दलेखितस्करं यदा पूर्वरात्रौ प्रदोषव्याप्तभावः तत्तत्र नैवपियाभद्रारहितः कालोनप्राप्य
ते उत्तरदिने च प्रदोषे पूर्णिमाभावस्तदा भद्रापुच्छे कार्यं तथा च लल्लः पृथिव्यां यानि कार्याणि
शुभानि त्वशुभानि च तानि सर्वाणि सिद्ध्यन्ति विष्टिपुच्छे न संशयः भद्रापुच्छं तु ज्योतिःशास्त्रप्रसिद्ध
मस्मिन्नेव विषये उत्तरदिने पूर्णिमा सार्द्धयामत्रयमिता ततोऽधिका वा प्रतिपद्वृद्धिगामिनी तदा
पूर्णिमान्तरं प्रतिपदि प्रदोषे होलिका कार्या न तु पूर्वेद्युर्विष्टिपुच्छे सार्द्धयामात्रयं पूर्णिमा द्वि
तीयदिवसे यदा प्रतिपद्वर्द्धमाना तु तदा सा होलिका स्मृतेति भविष्योक्तेः यदा तूत्तरदिने प्रदो
षैकदेशव्याप्तिः पूर्वरात्रौ च भद्रारहिता नैव लभ्यते तदा सा उत्तरानुत्तरैव यदा पूर्वरात्रिर्भद्राव्या
प्ता उत्तरदिने प्रदोषे च चंद्रग्रहणं तदा तत्र स्नात्वा कार्या स्नात्वा कर्माणि कुर्वीत शृतमन्नं
वर्जयेदिति वचनात् फाल्गुने मलमासश्चेच्छुद्धे मासि होलिका कार्या सष्टमासविशेषा
ख्याविहितं वर्जयेन्मल इति वचनात् एतन्मते तु [illegible] कृत्वा तं होलिकाल
ग्नेः अतस्तां पूजयिष्यामि भूते भूतिप्रदा भवेदिति दिक् ॥ इति होलिकानिर्णयः ॥
इति श्रीपद्मनाभात्मज श्रीधरेश्वरसूनुना भट्टो[illegible]दीक्षितेन विरचितस्तिथिनिर्णयः
समाप्तः ॥ ॐ चंद्रग्रहवसाब्दे [illegible] मासोत्तरायणे लिखितं टहिलरामेन मुडनार्थपुस्तकम् ॥ २७

१८८१ [illegible] मेका